

«Розкуймося, братаймося» духом української Свободи

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Нещодавно в Києві та інших містах пройшли Марші єдності за Україну. Реакція суспільства на агресію Московії. Водночас відповідь (Ні!) окремим європейським і доморошеним політикам щодо «федералізації», «ірландизації», «фінляндизації» України. Держава і Нація повинні виробити стійкий імунітет до «московської блекоти» й вирішити два стратегічних завдання:

1) Українізація всіх сегментів життєдіяльності: політики, армії, економіки, культури, освіти, науки, Церкви, спорту, інформаційного простору; 2) Вхідження до системи колективної безпеки НАТО, що є конституційним обов'язком і першорядним чинником національних інтересів. Іншого нам не дано.

У цьому густку думок і відчуттів окреслені наші загрози, виклики, устремління й мета національного самоствердження та поступу. А також наші гіркі уроки. Не бракує сил та розуміння, щоби визначити орієнтири, прямування до яких мусить дати обнадійливу перспективу нації. Хоча заради правди цей імунітет завжди був присутній у помислах і діяннях багатьох тих, хто впродовж останніх трьох десятиліть перебував на владних «апостольських сидалищах» (за П. Кулішем). Іншодумство політичних очільників містило протидію світобаченню, яке не вписувалося в логіку українського руху, що був значно силь-

нішим обмежених провідників, які так і не зуміли (не захотіли) стати політичним українством. 110 років тому Д. Донцов, звертаючись до *хворих на національний гермафродитизм*, що не вловлювали різниці між *російським патріотизмом* і здоровим українським націоналізмом, писав: «*Пора перестати бути і українцем і росіянином рівночасно*». Але цей педикольозний стан зараження москвофільством правлячої «української» верстви не покидав Україну навіть після здобуття нею Незалежності. Отой зловісний вислів імперського ідеолога царських часів Струве про необхідність «*приобщать (нас) кь органу русской культуры, русскому языку*» продовжував жити в головах і справах частини вітчизняного політикуму та інтелігенції.

Ця модель «приобщення» проявлялася в різних формах – від «м'якої» русифікації в Україні, денаціоналізації й асиміляції українців в РФ і до Тузли; від повної заборони діяльності українських організацій й установ і до війни проти України. Для московських «об'єднувачів» жодної багатозначності у здійснюваній ними місії немає. Вони чітко знають, що «*один народ*» – це російський народ, від якого ворожі сили штучно відщепили гілку «українців», і що «руська» спадщина – це російська спадщина, як і Київ та православ'я. Лише російський народ, на їхню думку, є «справжнім», і він зобов'язаний протидіяти зазіханням на «спільну спадщину», повертаючи українців у лоно «*єдинородства*».

Проте якщо ця усталена практика поведінки москвитів була природним станом їхньої багатовікової «політики», то неприпустимо, коли ворожі наміри зреалізувати сатанинську ідею ліквідації української Державності активно підтримувалися «нашими». Причому ці руйнівні процеси охопили далеко не лише гуманітарні напрями. Від дипломатії, економіки й до військової сфери здійснювалися заходи, спрямовані на задовільнення інтересів Кремля.

І якби, віддавши (без жодних реальних гарантій!) ядерну зброю України, ми стали розумнішими й стали, нарешті, проводити політику в інтересах Українського народу, зміцнюючи національну безпеку. Ба ні! Навпаки. У сферах національної економіки, банків та фінансів, правоохоронних органів, телекомунікацій, церковного життя, освіти, інформаційного простору, Збройних Сил, влади стали домінувати москвофільські елементи й наративи.

Як приклад. «Реформи» ЗСУ відбувалися за чітко спланованим сценарієм російських спецслужб. На території Луганської та Донецької областей були ліквідовані всі бойові частини (за винятком малочисельних підрозділів на час проведення Євро-2012). За 2010–2013 рр. було розпродано 477 танків (бойовий склад німецького Бундесверу в 2015 р. налічував 225 танків – удвічі менше!), 94 літаки і БПЛА та 145 вертольотів.

Закінчення на стор. 2–3

НАТАЛЯ
ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

6-7

СОФІЯ МАЙДАНСЬКА

8

ВАЛЕНТИНА
КОВАЛЕНКО

9

Звернення

до наших читачів, передплатників,
просвітян

Друзі!

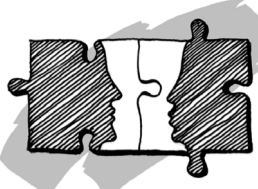
Тижневик «Слово Просвіти» – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного «сприяння» нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі – ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ «Альфа-Банк», р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО «Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижня на наше прохання про допомогу для газети «Слово Просвіти» відгукнувся:

Швець Петро Васильович – 500 грн.

Закінчення. Початок на стор. 1

Очевидно, замало в сьогоднішніх умовах втіти, що в 2014-му в нас не було армії, а зараз її створили. Не всі винуватці цієї та інших диверсій переходять за кордоном. Чимало «кротів» безбідно й безтурботно й досі сидять в Україні, окремі з них інколи проти ночі (Боже, прости) навіть бубонять про щось у телеящиках. Добре, що поволі (під тиском громадськості) цих знарядь агресора меншає. Запізно, але справедливості стверджується і холдинг телеканалу «наш» (кремлівсько-кіпрського виплоду) припинив за рішенням РНБО свою руйнівну антидержавницьку діяльність. Газета «Слово Просвіти» мала рацію, публікуючи в різних форматах звернення до влади та суспільства щодо неприпустимості безкарного функціонування геббельсівського штабу інформаційно-кремлівських рупорів, а також тамтешніх завсідників-політиканів, які розкидали по всій Україні безглузді білборди на кшталт «це наша земля». Проте Народ сказав інакше. Ні, панове (ра) (фа)нашисти. Ваша земля там, де чамріють з пожевклими бородами бояри-московити, яким ви за-пападно служите.

Тому проведені марші єдності в Києві, Харкові, Луцьку та інших містах засвідчують не про вузькопартійні чи особистісні інтереси, а лише про патріотичну позицію українців щодо відпору агресору та п'ятиколонникам-колабораціоністам, які, служачи путіністам, дійшли до того мерзенного стану, що за зрадництво «самі собі дякують». А такі ще не перевелися.

Вони продовжують, будучи обласкани владомощами, нав'язувати українцям чужі «цінності», не пориваючи з тим комплексом ідей, уподобань, цілей, що обіймається єдиним поняттям — *Московія*.

На тому тижні журналіст В. Кіпіані нагадав, що за так звані «закони 16 січня» голосували Герої України — Байсаров (голосував на «референдумі за ДНР»), Бобов, Богуслаєв, Бойко, Литвин, Литвинов, Звягільський, Риженков, Дейч. Ще п'ятеро стали у 2014-му російськими громадянами в окупованому Криму. Окремі з них так і «відійшли» в засвіти з паспортом РФ та зіркою українського «героя». Ось у такій світоглядній каші й формується сучасна українська нація. Розмиті вартості, чужі позанаціональні ідеали, відданість тому, хто віками уярмлював українство, хто на такому ґрунті не сотворити єдність, зігнувшись стрижневі основи життєвості нації — національних героїв, мову, віру, культурну традицію, національну пам'ять, дозволивши чужинцям чужою мовою «переможців» писати нашу історію. Бо що підготувало єдність багатьох цивілізованих народів? Рідна мова, мистецтво, наука, освіта, музика, пісня, історія, героїка славетних предків. Тому негоже та злочинно впускати в свій суверенний духовний простір «цінності», руйнуючі свідомість, ідентичність, державність.

Чому ж тоді, знаючи, що чотири століття українці зазнавали національної наруги над собою з боку московитів, як і те, що нинішньою головною стратегією путінської Росії є «продви-

«Розкуймося, братаймося» духом української Свободи

ження російського язика за рубежом и защита русскоязычных», дозволяємо «язику» імперців вільно розгулювати в суверенному просторі України? Уявляю (хіба що на мить) подібну ситуацію в Ізраїлі, Франції, Польщі. Поза межами можливого! А в нас — *чого изволите?* Варто усвідомити всім причетним до державної політики (і не тільки), що РФ до 2025 р. планує на експансію просування російської мови витрати до 7,5 млрд рублів.

Нагадаємо, що восени 2021-го в Мінську представники Азербайджану, Білорусії, Казахстану, Киргизії, Молдови, Росії, Туркменистану, Узбекистану разом з «руськомірськими» організаціями намагались сформувати план-перспективу цієї експансії. Тим паче, що Кремль уже зреалізував зловісну й агресивну модель під назвою «*Россія вынуждена встать на защиту своих граждан*» в Придністров'ї, Абхазії, Криму, Донбасі.

Бо шупальці ординського восьминога там, де існують ареали «рускоговорящих». Це не гуманітарна, побутово-філологічна чи лінгвістична проблема, а геополітична стратегія Росії, що полягає в зрощенні українців; знищенні української Ідентичності; ліквідації нашої Державності. А тому дуже (не) дивною під час війни є позиція частини інтелігенції (московської) щодо мовної проблеми. Навіть такий маститий український письменник, як Курков, заявляє, очевидно в суголоссі з відомим «політиком» Ложкіним, що «*нужно признать украинское русскоязычие украинской „культурной собственности“ и в Киеве необходимо работать над созданием русскоязычия в Украине*».

Складається враження, що пошесть путінського похабно-го фольклору штабу «*Терпи, моя красавица*», використовуваний як форма політично-дипломатичного хамства, стосується не лише мінських домовленостей, її намагаються перенести повсюди, в усі пори українського організму. Але нам не личить ковтати те, вдовільняючи ординський улус, слухаючи каркаючих, що спорт, мистецтво, або зовсім свіжий конкурс Євробачення, то все поза політикою. Для такого «жюрі» не важливо є історія діянь виконавця, *суттєвою є тільки пісня, що має сприйнятися європейцями*. Отака світоглядна й професійна «філософія» лодигінських экзаменаторів євроконкурсу *оголеного репу*. Овва! Трошки та не так. Бо *етика вчинку* не менш значима. Так було завжди. Адже колись Європа талантами Вольтера, Байрона, Гюго, Готшля, Словацького, Ліста та багатьох інших поставила на найвищий шабель Мазепу не за його воєначальницькі злети, а за високість і благородство вчинку. Україну пізнавали завдяки Мазепі. Француз Воге писав, що у Франції не було жодного школяра, який не знав би Мазепи. І коли говорили про Україну, то звучно відповідали: «А так, Україна — це край Мазепи!»

Я далекий від порівнянь і тожностей. Проте непристойно й гріховно бавитись у мистецькі забави, зазираючи в рот тим, у кого чорне піднебіння. Бо після того, як ми отримали в неділю (13.02.22) *європереможицю*, з її «історією хвороби» щодо виступів в окупованому Криму в порушення закону й громадянської моралі, одразу ж відбулося дезавування й зневаження ціннісних орієнтирів для нації. «*Талановито*», але *зрадливо* ніяк не вписується в порядок денний нинішніх трагедійних часів війни. Подібний *компроміс совісті* не спонукатиме нашу *молодь тягнутися як соняшник до сонця до цього взірця, оскільки відчутне гендлювання національними цінностями України*.

Такі епізоди життєтворчості нації не є вторинними. Оскільки тут, як у всіх інших суспільних сегментах, відбувається боротьба за українськість, війна. Тому не можна водночас служити правді й мамоні, як і озвучувати офіційно те, що нічого особливого не відбувається, коли замість українських пісень нас підготовують й задувають (телевізія, радіо, соцмережі, концерти) примітивом другосортного «руського» співу. Особливо прикро, коли наші «звезди» по завершенню кремлівської олігархічної тусні навідуються в Україну, щоби «ошасливити» народ. І тут ніякими фіговими листками звань, авторитетних визнань не прикрити нищість їх власної колаборації, зрадництва. І нехай такі знають, що, ставши на згнаний шлях, безкомпромісним «Миротворцем» стає для них тепер уся свідомість Українська Нація.

Бо, перелицювавшись, ці «народні» митці експортують нам звідти духовний та мовний не-потреб, прямо й опосередковано потураючи агресору, метою якого є вічна й нездійснена примара ліквідації української державності.

Чому так, що на нашій землі безперервно зрощується чужинство, а ми змушені тільки захищатися, а не розвиватися? Очевидно, тому, що засоби виробництва, надра, економіка, фінанси знаходяться здебільшого в руках тих, хто свідомо відчужився від української справи. Сприйняття України як території для отримання надприбутків, то і є їхньою «національною» ідеєю. Отже, не надіймося на підтримку, більше того — навіть на співчуття. Адже коли олігарх вбиває Людину, або навіть цілий Народ, то він і надалі відчуватиме свою байдужість, чванливість й безкарність.

Тим паче для олігархату завжди чужими були доля люди-

ни, українська мова, культура, історія. Захопивши (майже монополю) інформаційний простір, вони використовували мовну проблему лише для того, щоби відволікти увагу від головного — створення режиму сприяння для привласнення ресурсів, розкрадання національних багатств, «перезавантаження» вигідної для них влади, перерозподілу власності. Щоби зрозуміти причинність труднощів утвердження української мови як оберегу нашої державності, то логіка проблеми на видноті. Домінування тих чи інших носіїв мови завжди залежатиме і від таких чинників, на які звертається недостатньо уваги. **Хто володіє і розпоряджається ресурсами, власністю, фінансами; кому належить влада і хто управляє державою та територіями; якої ідентичності та ментальності ці люди?** Ці слова-запитання мають звучати рефреном доти, доки в Україні зберігатиметься олігархічна антиукраїнськість.

Безумовно, політично-фінансова олігархія намагатиметься й надалі загнати українців в етно-фольклорну чи культурно-лінгвістичну площину, відволікаючи їх від сутнісних політичних, економічних та безпекових стратегій, добре усвідомлюючи джерела власного благополуччя й безпеки. **Бо чия влада — того й віра, чия віця — того й овна.** Саме в цьому факторі криється причина наявності справжнього чи декларованого народного суверенітету.

Ніхто за правилами етикету не залізатиме в чужу «постіль», підслуховуючи кухонні розмови. Але варто говорити публічно про інше. Серед 30 найбагатших людей (нуборішів) України за списком Форбса 2021 року немає жодного олігарха, який на домашньому рівні чи професійного середовища використовував би українську державну мову. Тільки один із трьох десятків відвідує Православну Українську Церкву. Дрібниці? Зовсім не так. Адже на даний час реальними й кінцевими бенефіціарами України є, на жаль, не Український народ, а «*український*» олігарх, котрий давно засвоїв аксіому виживання. Розуміючи, що утвердження й повна гегемонія української мови, якісна зміна національної свідомості стає загрозою їхнім незаслуженим політичним, фінансово-економічним привілеям та унеможливує подальше орудування владою. **Бо державна мова здатна зробити Україну українською, ставши ключовим механізмом для становлення соціально-ринкової економіки й більш справедливого суспільства.**

Ця тема є також значущим складником національної безпеки, оскільки саме російська мова, московська церква в Україні є носіями «права» московитів на українські території відповідно до стратегії Кремля, зокрема військової, щодо «*защиты русскоязычных*». Тому РФ вкладає величезні ресурси в «захист російської мови та московської церкви», усвідомлюючи для себе

небезпеку українізації, європейського вибору, цінностей державності України. Заодно з *Ерефією* «наші» колаборанти, зрадники й олігархи. Найголовніший індикатор їхньої оцінки на видноті. Коли сьогодні перед Україною по-стала реальна загроза з боку Росії, низка країн Заходу надає нам реальну військову та фінансову допомогу, мобілізується українське суспільство, то як себе поведуть олігархи? *Володарі землі, надр, банків, яхт та парламентських фракцій*. Хіба вони хоча б якусь частину мільярдних статків, нажитих на мозолях українського народу, віддали на захист України від агресора? Ні! Вони в час небезпеки спішно разом зі своїм виплодом покинули Україну на чартерах, адже ніколи вона не була для них рідною. А їхні капітали вже давно вивезені в офшори. Правда, залишивши тут свої телезубобояшки, вони продовжують дурити народ в окупованому ними інформаційному просторі. За цей умовно «збитковий» телебізнес вони триматимуться до останнього, бо добре обізнані з його призначенням. Спішно евакуувалися й опезежисти — носії ідей «руського міра», любителі путінізму. І про це треба не забувати ні на мить. Український народ мусить зробити так, щоб їх не «повернення» стало для них дедалі пекельнішим.

Настає відповідальна пора, коли, нарешті, треба позбутися в Україні олігархату, колаборанства, зрадництва й україноненависництва. Саме цю внутрішню загрозу варто обговорювати політикам на різних рівнях. Бо дуже прикро спостерігати за окремими саморекламувачами «патріотами», які напередки кинулися захищати «*теленаших*» *муравійовців* від санкцій. Агов! Невже ще й досі не дійшло, що до цих ворожих *телеіндустрій* санкції потрібно було застосувати значно раніше, ще «позавчора». І таким *захисникам* слід дбати не про приватне та вузькопартійне, а про реальне зло, що загрожує національним інтересам. Будьмо свідомі, адже головним завданням чужинського олігархату — замінити Національну ідею «*хліб-ідицю*», боячись, що українці, цінуючи найвище свободу, такі пересядуть одного разу з *волів на локомотиви, а замість трембіт візьмуть рушницю (за Донцовим)*, щоби розмова зі здичавілими заїдами-глитаями стала зрозумілішою.

Ця позиція має формувати загальний фронт українського спротиву, торкаючись будь-коли, будь-де, будь-якої чутливої національної теми — економіки, культури, мови, Церкви, освіти, армії, закордонного чи підневільного співвітчизника, влади, яка мусить завжди бути україноцентричною.

Тому Україна включно з окупованими територіями Донбасу, Кримом мають розглядатися нами лише в контексті, що це українська земля, а українці є її господарями. І все, що там відбувається є предметом пильної української уваги. Бо втрачене лише посилюватиме ворожу міць. Треба не дати висохнути жодному національному джерелу. Якось архієпископ Сімферопольський і Кримський Климент, возведений у сан митрополита Предстоятелем Православної Церкви України

Епіфанієм, зазначив: “Про кримських татар говорять багато, а про українців Криму не говорять ніхто. І мене це не просто дивує, мене це ображає. Бо таке відчуття, що нас (українців) просто викреслили з мапи Криму”. Мусимо бути свідомі того, що тільки інтеграція українського та кримськотатарського складників забезпечить повернення Криму в рідне лоно Батьківщини.

Гірко, адже за переписом 2001 р. українців налічувалося 492,2 тис. 1939 року їх налічувалося 558,5 тис. Але коли в 1944 році з півострова було насильно виселено 200 тис. українців (про цей етноцид чомусь не пишуть і на майданчиках ООН, у Гаазі та Києві не розглядають), як і 191 тис. татар, тоді росіян (завезених) стало більше. Адже відомо, що турецький історик Е. Челебі ще в 1666 році, опираючись на дані перепису населення Криму, стверджував про 1127 тис. проживаючих, з яких — 920 тис. українці, 180 тис. — татари. Проживало там також понад 20 тис греків, німців, караїмів, євреїв, вірмен і жодною поселення предків “руської слави”. Бо вони тоді й за обрієм не виднілися, а українці жили там з часів Тмутараканської Русі. Жаль, коли наші дипломати, політики, державці, вислуховуючи безглузді заяви про “город руської слави” і про “вечно руської Крим”, не нагадують світу правдивість історії. Але ж куди подівалося нинішнє півмісячне українство? Відомо, що українці агресивно асимілювалися й розчинялися серед “інших” (рускоговорящих). Бо чого можна було очікувати, коли навіть у період незалежності українські школи, освіта, Церква, газети, журнали, телевізія не підтримувалися ні самоврядними органами, ні державною владою Центру. Чи могла виховуватися молодь у державницькій соціокультурній ніші, коли з 600 шкіл у Криму функціонувало тільки 7 україномовних (!) та видавалася невеличким накладом одна просвітянська газета “Кримська Світлиця”? Нині там ситуація є такою, про яку писав колись І. Франко, що *весь наклад протісінко з друкарні поволік би до прокуратурі*. Звісно, таке середовище заповнювалося невідмінно ідеями “рускомірства”. А чи не дивною є ситуація, коли за всі роки Незалежності до Верховної Ради України так і не було обрано жодного справжнього україномовного депутата?

У час окупації відбулася повна зачистка українськості: закрилися українські школи, театр, ЗМІ (яких і так там не було), немає української книги. Однак українське життя попри все нуртує. Там продовжує молитися й боротися Православна церква України, яка потребує допомоги з Великої України. Бо нежеже залишати наодинці з окупантом наших парафіян на чолі з митрополитом Климентом, яких переслідують у Сімферополі, Євпаторії, Первомайську, Роздольному, Білогорську, Перевальному... Водночас абсолютно безкарними (з боку Києва) залишаються тамтешні церковні сановники, що підпорядковані Києво-Печерській Лаврі, співпрацюючи з військом агресора, освячуючи їхню зброю, беручи участь у “духовно-патріотичному” вихованні, спрямованого проти України.

Доки українська Церква самотужки бореться за своє виживання, “український” великий бізнес все-таки отримав преференції (від української влади) одразу ж після окупації. Бо для кого приймали закон про вільну економічну зону? Для себе і під себе. Адже великі українські компанії “Епіцентр”, “Фокстрот”, “Сільпо”, АТБ, “Ельдорадо” (як і севастопольські заводи) продовжили співпрацювати з окупантами, змінивши лише назви торгових марок на кшталт “Новацентр”, “ПУДУ” та ін. Тому не варто застосовувати політику подвійних стандартів до тих, хто дружить з агресором. Бо не тільки *снівець і на дуді грець, але й купець* в однаковому одвіті перед Україною. Правдою та кров’ю не торгують. Чинити велено лише в інтересах української справи, а не української страви.

Світобудова нині в такому стані, в якому вона не перебувала з часів завершення Другої світової війни. Ядерна Ерефія, брязкаючи зброєю, перетворилася на реальну загрозу для Європи і світу, але передусім для України. І ця небезпека не має ні кінця ні краю. Жити з цим надовго. Що необхідно й можна протиставити цій божевільній політиці агонізуючої *недоімперії*?

Солідарність світового співтовариства. Правда, не таку, яка презентується нині, коли дипломати, військові (і не тільки) понад сорока країн спішно покидають Україну. Маємо поцінувати те і тих, хто нині протистоїть агресору й надає допомогу (включно зброєю) Україні, хто підтримує наші євроатлантичні устремління. Водночас слід розібратися в наших лавах, бо нам захищати й оберігати Свободу й Незалежність. Усі слова й діяння мають спрямовуватися тільки задля цієї місії. Тому й небезпечними є достатньо контраверсійні заяви наших окремих дипломатів, зокрема посла України у Великій Британії В. Пристайка щодо можливості відмови України від вступу до НАТО. Бо на тлі загрозової ситуації, “підсолоненої” бузувірськими заявами жириновських, толстих, кадирових про повне приєднання України до Росії, як губернці, **північноатлантична колективна безпека стає як ніколи затребуваною.**

У нас спільні з Європою цінності. Вони не народилися й не народжуються в головах нинішніх політиків (як ті собі це придумали), оскільки їх давно окреслив Т. Шевченко, І. Франко.

Шевченкова філософія буття українського народу вже тоді тісно спліталася з ідеалами багатьох європейських просвітителів (Шарфари, Ганк, Міцкевич, Мадзіні, Петефі...). Так співпало, що коли був написаний “Кобзар”, у той же самий рік (1845) видатний словак Я. Коллар зробив третю редакцію поеми “Донька Слави” (622 сонети), яка стала в Чехії найвищим національно-патріотичним твором. Що об’єднувало цих обох великих національних Будителів? **Дух Свободи!** І сьогодні Шевченкові Ідеали Свободи, Його Слово є нашою найнадійнішою зброєю. Українці, **“розкуйтеся, братайтеся!”** Саме в цьому єднанні знайдемо свою Правду, Силу, Перемогу!

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Щоб перемогти ворога, його треба знати

Володимир Огрязко. Розпад Росії: загроза чи шанс?

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ,
письменник, дипломат, експерт
Центру дослідження Росії

Сотні, навіть тисячі політиків, дипломатів, політологів, журналістів та й мільйони громадян у різних країнах світу занепокоїлися Росією. При цьому більшість з більшим чи меншим успіхом намагається відгадати, яким буде наступний крок Путіна. А той, за чекістською звичкою, прагне бути несподіваним, непрогнозованим. Власне, це й неважко з однієї простої причини: цивілізований світ застосовує до Путіна та Росії критерії демократичного суспільства, а вони ж зовсім не такі.

Чи можливий Путін, скажімо, у Швейцарії чи Норвегії? Звісно, ні. І передусім тому, що Швейцарія та Норвегія — не Росія. Згадаймо, як злітав угору рейтинг Путіна після агресії проти Грузії 2008 року і агресії проти України 2014 року. Щоб спрогнозувати можливі дії Росії, треба звертатися до її історії, до її, сказати б, генетичного коду. Свого часу канадський історик Орест Субтельний відзначив: “з 1462 року, коли молода Московська держава охоплювала якихось 24 тис. кв. км, до 1914 року, коли Російська імперія займала 23,8 млн кв. км, тобто одну шосту суходолу Землі, територія Росії приростала з середньою швидкістю 80 кв. км на день”.

Я маю тільки одне пояснення цього феномену: сьогоднішня Російська Федерація є спадкоємицею не лише Советського Союзу та Російської імперії, а й Московського улусу Золотої орди. Пам’ятаєте геніальну назву книжки про Росію Євгена Гуцала „Ментальність орди”? Справа в цьому. Орда спустошує й загідує, замість облаштувати, захоплені території, після чого знову потребує нових. Саме таке спустошення відбувається зараз у Криму.

І ще один важливий для усвідомлення Росії момент. Зараз у ПАРЕ спохопилися і намагаються з’ясувати, чи за-

конним було „обнулення“ президентських термінів Путіна. Але ж це лише видима частина айсберга, під водою набагато цікавіше. Так, Росія має президента, парламент, політичні партії, суди, пресу — тобто всі атрибути нормальної держави. Але ж насправді це симулякри. Про що не слід забувати ні на хвилину, маючи справу з Росією, її владою та її опозицією.

Чи багато людей у світі це усвідомлюють? Чи багато політиків, політологів, журналістів завдають собі клопоту подивитися на Росію комплексно? Навіть на Заході, маю на увазі дослідників рівня Алена Безансона чи Едварда Лукаса, таких мало. Про Україну годі казати. Звичайно, після початку російської агресії з’явилася ціла бібліотека видань на тему інформаційної безпеки, цікаві та корисні матеріали випустили Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння, Центр дослідження Росії, Центр „Стратегія XXI” та інші. Але таких системних досліджень досі, здається, не було.

Маю на увазі видану Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв і щойно презентовану в її ж таки медіа-центрі книжку видатного українського дипломата, міністра закордонних справ України (2007–2009), керівника Центру дослідження Росії Володимира Огрязко „Розпад Росії: загроза чи шанс?”. Ми в Україні пам’ятаємо, як свого часу боялися розпаду Советського Союзу, а разом і неконтрольованого розповзання ядерної зброї тодішні світові лідери, й зокрема президенти США Джордж Буш та Білл Клінтон. І „західні партнери“ підняли такі Росію з колін, зберегли ядерну зброю в руках Москви, але кому від того легше?

Володимир Огрязко тактовно не ставить цього питання. Він переймається іншими, головне з яких він усвідомлює свого дослідження. Автор буквально препарує Росію. Наведу назви розділів: влада та суспіль-

ство; у пошуках державної ідеології, або нові (старі) скрепи; внутрішній колоніалізм; економічна безвихідь; глухий кут зовнішньої політики; чи може Росія стати демократичною? і нарешті підсумковий розділ: що далі?

Серед безперечних достоїнств видання те, що наприкінці кожного розділу Володимир Огрязко пропонує читачеві важливі висновки, які логічно випливають зі змісту опрацьованого матеріалу. А сам матеріал побудований на різних джерелах, у тому числі значною мірою російських. Тобто не ображайтеся там, за поребриком, це не вигадка бандерівців, ви самі це сказали. Або якщо не ви, то поважні зарубіжні джерела. Та й діапазон цитованих росіян широкий — від опонентів режиму до його апологетів.

При цьому думка автора настільки сконцентрована, що весь український текст разом з висновками (а вони справді потужні) вмістився в 50 сторінок. Такий же обсяг і паралельного англійського перекладу (окрема подяка Сілвестрові Носенку).

Я не переповідаю змісту дослідження. Скажу лише, що воно мало б лежати на столах усіх сьогоднішніх керівників дипломатичних представництв України за кордоном і місії зарубіжних країн в Україні. І звичайно, українських ЗМІ та провідних медіа світу. Повірте, для усвідомлення Росії прочитати дослідження одного з найкращих українських дипломатів набагато продуктивніше, ніж намагатися зазирнути в брехливі очі Путіна.

А не переповідаю я змісту ще й тому, що тих, хто дочитав до цього місця, чекає бонус: автор розмістив книжку в мережі.

І останнє, так би мовити, вузлик на пам’ять і нам, і нашим партнерам. Росія — остання в світі імперія. А імперії, як і люди, вмирають. Розпаду Росії не слід боятися, до нього слід готуватися, щоб не опинитися під уламками.

Юрій СИРОТЮК

Питання не в тому, коли і як нападе Путін.

По-перше, він напад вісім років тому.

По-друге, він нападатиме доти, доки не знищить нашу незалежність та ідентичність. Або доки ми не знижимо їх. Зрештою, ми живемо на такому геополітичному просторі, де перманентно хтось приходив щоб нас завоювати.

І ми мусимо їх заспокоювати.

Орди за ордами зі сходу невпинно сунули сюди.

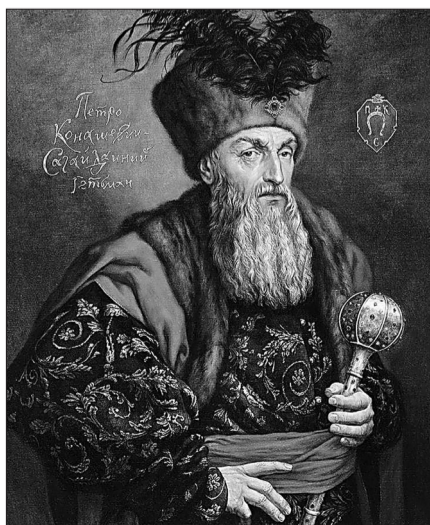
Міліметр за міліметром ріс український чорнозем.

Вже й імен всіх не згадаємо, хто збирав армії і вірив у легку прогулянку.

Поверталися назад небагато.

Готові до тотального опору

Ба більше, під час цих походів не Захід нас захищав, а ми щоразу стояли на сторожі його спокою.

Тому питання не в них, а в нас.

У нашій готовності до тотального опору.

Кожного персонально. На жаль, попередні влади і нинішні зробили дуже багато, щоб забалакати, приспати, вгамувати патіонарність нації. Тепер Путін знову питає кожного: козак ти чи свинопас.

І вже скоро він отримає відповідь.

І кожен з нас. Теж.

Цьогоріч якраз 400 років з дня народження Сагайдачного.

Останнього головнокомандувача, що вів війська в АТО на Москву.

Треба ювілейно повторити...

**57. ТРЕНД:
ТРЕНДВОТЧИНГ,
ТРЕНДСЕТИНГ,
ТРЕНДМЕЙКІНГ**

Англійське *тренд* належить до найпоширеніших і зрозумілих для загалу запозичених слів з використанням у текстах різного стилю та тематики, серед яких, звісно, й освітній дискурс: “...нові освітні тренди від засновниці громадської спілки “Освіторія” та Новопечерської школи Зії Литвин”. Там само натрапляємо вже на аналізований і також безпідставно поширений англійський хаб: “У програмі заходу — панелі від топфахівців з менеджменту, освіти та корпоративної культури. Форум відбудеться 10 грудня в Освіторія Хабі. Водночас з цього ж ресурсу прочитуємо і прекрасний питомий новотвір змістоворці: “Щоб українська освіта вийшла на новий рівень, їй потрібен новий рівень управлінців-змістоворців — у школах, управліннях освіти, громадських організаціях”.

В англійській мові *trend* — це багатозначне слово як іменник та дієслово, що має прямі відповідники в українській мові п: 1. напрям (вектор руху — І. Ф.), 2. загальна спрямованість, тенденція, 3. простягання, 4. мода, стиль; в: 1. відхилитися, схилитися (у якомусь напрямі), 2. мати тенденцію, бути спрямованим (АУС, с. 1567).

Розкрито значення цього слова з українськими відповідниками і в тлумачному словнику української мови: *тренд* -а, ч. 1. напрям, тенденція. // зміна, що визначає загальний напрямок розвитку, зміни якого-небудь процесу або явища (економіки, політичних відносин, суспільної думки, стилю в моді і т.д.) // тривала, довготривала тенденція зміни економічних показників в економічному прогнозуванні, 2. розрахункова крива зміни економічного показника, побудована шляхом математичної обробки статистичних даних на основі динамічних рядів.

У практиці вживання цей *англійський* витісняє давно запозичений і поширений латинізм *мода* (<лат. *modus* “міра, правило” <*meditari* “міркувати”) — 1. панування в певний час тих чи тих смаків щодо одягу, предметів щоденного вжитку тощо; 2. у статистиці — величина ознаки досліджуваного явища, якому відповідає найбільша кількість випадків, що підтверджують найбільшу його повторюваність, 3. у теорії коливань — одне з власних коливань тіла (фізичної системи) (СІС, с. 648).

Водночас своєрідність значення слів *мода* і *тренд* можна відстежити через асоціативні ряди:

мода: влада, панування, стиль, спосіб життя, модель поведінки, глобальність, серйозність, певна тривалість, вплив, новизна;
тренд: монетальність, вірус, швидкоплинність, масовість, безглуздість, привабливість, скороминушість, ефектність, спалах; парні асоціації:

мода — це пожежа, *тренд* — спалах; *мода* — це хвороба, *тренд* — вірус; *мода* — це революція, *тренд* — масові невдоволення; *мода* — це вегетаріанство, *тренд* — дієта; *мода* — це соцмережі, *тренд* — твіттер. Отже, *мода* — це поняття глобальніше і серйозніше, а *тренд* — його складник.

ПРОТИАНГЛІЗМ від Ірини ФАРІОН

Проте, попри нюанси в значенні, часом провести межу між *модой* і *трендом* неможливо.

Серед синонімів також латинізм *тенденція* (<лат. *tendere* “прагнути”): 1. напрям розвитку якого-небудь явища; 2. скерованість у поглядах і діях, прагнення, властиві кому-небудь, 3. ідейна спрямованість художнього твору, вислову, 4. упереджена ідея, думка, яку нав’язують кому-небудь (СІС, с. 884).

Закономірними в економічній царині є словотвірні похідники від лексеми *тренд*: *трендвотчинг* (*трендвотчер*), *трендсетинг* (*трендсетер*), *трендмейкінг* (*трендмейкер*), що утворені способом складання та суфіксації -і(и)нг, що субстантивуює дію, та суфікса -ер, що передає агентивну ознаку.

Трендвотчинг < *Trend watching* — аналітична практика, що досліджує актуальні тренди, де *англ. watch* — багатозначний іменник і дієслово з основним значенням *спостереження* (*спостерігати*) (АУС, с. 1654);

Трендсетинг < *Trend set* (де іменник *set* має 40 значень, а дієслово — 60 з оновленими поняттями “чогось нерухомого, встановленого” та ін. АУС, с. 1270–1272) відстежувати, що робить лідер галузі і наслідувати та поширювати це віяння;

Трендмейкінг < *Trend make* (де *англ. make*, попри свою багатозначність, у цьому випадкові передає основне значення “робити, виготовляти” АУС, с. 857–858) — процес створення *трендів*. Як економічні терміни ці одиниці не мають українських відповідників.

Отже, перш ніж не думати вживати новомодний англійський *тренд*, не варто позбуватися давніх запозичених *мода* чи *тенденція*, а понад то — питомого відповідника *напряму*.

58. ЛЕПБУК

Приходить дитина зі школи додому і каже, що на домашнє завдання треба зробити *лепбук* “9 листопада — День української мови та писемності”? Перша асоціація у притомної людини виникає на рівні міжмовної омонімії: *леп* — це: 1. бруд, що вкриває спітніле, довго не мите тіло. 2. *Діал.* земляний віск; озокерит (СУМ IV, с. 477); *бук* — це 1. листяне дерево з гладкою сірою корою і міцною деревиною”. 2. *діал.* ціпок, палиця, кий (СУМ I, 251). То що ж має зробити дитина?

У пошуках значення новотвору *лепбук* заходимо на тематичний е-ресурс і занурюємося не

лише в безпотрібний англобарбаризм, але й у московський суржик:

“Лепбук на тему “9 листопада — День української мови та писемності” буде цікавим для школярів різного віку. Робота знайомить з історією свята, цікавими фактами про українську мову, присить тематичні закладки і прислів’я, а також картки з питаннями для **бліц-опитування**. В файлі всі необхідні шаблони, кармани і **вкладки**, потрібно лише роздрукувати і зклеїти. **Також приведені пусті** картки для вкладок, щоб можна було самостійно доповнити роботу своїми”.

Кричуще поєднання з нагоди Дня української мови та писемності англобарбаризма *лепбук* + московізма *кармани* (замість *кишеньки*) + орфографічної помилки початкової школи *зклеїти* (замість *склеїти*) + словотвірної інтерферентної помилки “*приведені пусті картки*” (замість “*наведені*” чи *пропоновані*).

То що ж це за диво цей *лепбук*, що неминуче обростає ще й московським суржиком? Як свідчить одна з освітніх сторінок у мережі, це “новітній спосіб організації навчальної діяльності здобувачів освіти, як підсумковий результат спільної роботи дорослих і дітей **по тій чи іншій темі** (замість на ту чи ту тему — І. Ф.). *Лепбук* — це дослідження, гра і творчість, повторення вивченого матеріалу та його закріплення і систематизація, це один з прийомів для реалізації проектної діяльності на уроках, який сприяє всебічному розвитку дитини”.

То чи обов’язково той так званий “новітній спосіб організації навчальної діяльності” називати чужим словом?

Лепбук — це всього лиш “саморобні інтерактивні папки, що включають кишеньки, **дверки** (замість *дверцята* — І. Ф.), віконця, картки, пересувні деталі з паперу, з допомогою яких дитина вчить і закріплює пройдений матеріал. Вони **присвячуються** (замість присвячені — І. Ф.) певній темі, будучи **заключним** (замість *кінцевим*, завершальним — І. Ф.) етапом її вивчення. ... Ця книжка-папка має формат А4 в складеному стані і формат А3 в розкритому (замість “*розгорнутому*” — І. Ф.)”.

Як бачимо, наосліп узяті тексти про цей *лепбук* — це не лише англійсько-український суржик, але й московсько-українська мішанина. Себто суржиково-гібридне мислення — це матриця, на яку готові накладати будь-який горох з капустию, в кого в голові відсутнє розуміння культури мовлення.

В англійській мові *lap* [læp] п — багатозначне і різночастининомовне слово: 1. пола, фалда; поділ; пелена; 2. коліна; 3. пах; 4. лоно; 5. мочка вуха; 6. лощина, видолінок, ущелина; 7. партія гри; раунд (у *змаганнях*); 8. коло бігової доріжки; дистанція; 9. заїзд; 10. *тех.* перекриття, накладка; 11. *тех.* круг; оберт каната (нитки) (на котушці); 12. *текст.* рулон полотна; сувій тканини; 13. *тех.* притир; 14. поліруваль-

ний (шліфувальний) круг; 15. рідка їжа (для собак); 16. *розм.* слабкий (алкогольний) напій; бурда, “помій”; 17. плескіт (хвиль); як *дієслово* — це 1. загортати, обкутувати; 2. закладати; загинати; 3. охоплювати, оточувати; 4. *тех.* перекивати (з’єднувати) нахлестом; 5. хлебтати; 6. жадібно пити (ковтати, поглинати); 7. поглинати, вбирати, всотувати; 8. *перен.* упиватися, упоюватися (лестощами); 9. плескатися (про хвилі); 10. полірувати, шліфувати; 11. притирати, доводити (АУС, с. 777).

Очевидно, що в американському варіанті англійської мови — це слово-компонит, з другим складником *book* виникло за асоціацією згортання поли чи фалди — звідси складений А4 формат і розкладений А3.

То яка потреба цю асоціацію використовувати в українській мові, запозичуючи невмотивований англоамериканізм?

У деяких наших контекстах натрапляла на такі українські відповідники: *книжка-папка*, *книжка-розкладачка* (чи *розкладачка*). Доречно як синонім використати і новотвір *книжка-вкладка* (<*вкладати*), позаяк основне завдання власноруч створити елементи, пересувні чи перекладні деталі та ін., щоб вкласти їх до кишеньок, віконечок, шафок та ін., аби пізнавати і вивчати цей світ в русі та взаємодії.

Маркіян Шашкевич — символ відродження української мови в Галичині і автор широкоживаного сьогодні слова читанка (“*Читанка для діточок в народних училищах руских*”, 1836 р.) — дивувався “*Чужина нас займає, чому б нашина не прилягла до серця, не промовила до душ наших сильним словом?*” (1, с. 58, 71).

І. Фаріон Ірина. Отець Маркіян Шашкевич — український мовтворюєць: лінгвістичний феномен на тлі світового романтизму. — Львів: Свічадо, 2007. — 136 с.

59. БУСТЕР. БУСТЕРНИЙ

Нова дійсність творить нові слова, актуалізує призабуті, неосемантизує їх, розширюючи, звуваючи чи перетворюючи значення.

Разом з епідемією КОВІД-19 у нашу мову увірвався модний англійський *локдаун* (звісно, що в московському варіанті *локдаун*), що сповна покриває семантичне поле питомого українського багатозначного слова *закриття* чи давнього французького запозичення *карантин* (<*quarantine*).

Слідом за *нокдауном* та *вакцинацією* (< *vaccine* “коров’яча” < *vassa* “корова” — медичний препарат з убитих або живих, але ослаблених мікроорганізмів, а також зі знешкоджених токсинів” — СІС, с. 199), себто по-нашому *щепленням* — зайшов англійський *бустер* у поширених синтагматичних зв’язках *бустерна доза*, *бустерне щеплення*, *бустерний укол*: “*Захист від вакцин з часом зменшується*. Підсилювач вакцини (*бустер*) *праця, наприклад, рекомендується проводити кожні 10 років*. <... >. *Ізраїль пропонує бус-*

тер для людей, старших за 50 років, які були щеплені понад п’ять місяців тому”.

Словник чужомовних слів трактує англійське *booster* (“піднімати, підвищувати”) як “*пристрій для збільшення робочої потужності машини чи механізму в момент найбільших або найважливіших навантажень*” (СІС, с. 193), звуваючи значення цього слова порівняно з його широким семантичним полем в англійській мові, де воно функціонує як багатозначний іменник і дієслово з твірною основою *boost*:

boost [bu:st] п *розм.* 1. підтримка; проштовхування; 2. створення популярності; рекламування; 3. підвищення (ціни); 4. *ел.* додаткова напруга; 5. *військ.* обстріл; наліт; пошук; 6. форсаж (двигуна);

[*bu:st*] v 1. піднімати, підштовхувати (ззаду); 2. допомагати висунутися; 3. рекламувати, сприяти зростанню популярності; 4. підвищувати (ціну); 5. *фіз.* підвищувати тиск (напругу); 6. *тех.* форсувати (мотор); 7. *військ.* прискорювати; 8. *спорт.* приймати та передавати (м’яч).

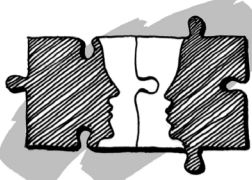
Словотвірний англійський похідник *booster* [ˈbu:stə] п означає: 1. *розм.* палкий прихильник (захисник); 2. *розм.* рекламіст; підштовхувач; закликальник; 3. *розм.* магазинний злодій; 4. *тех.* бустер, підсилювач; 5. *військ.* підсилювач детонатора; проміжний детонатор; 6. *військ.* ракетноносій; стартовий двигун (АУС, с. 179).

Лексема *бустер*, вийшовши в третьому тисячолітті з вузької технічно-терміної сфери, поширилася, крім медичного дискурсу, і на косметологію: “...це косметика, яка приносить тільки користь нашій шкірі”. Йдеться про гелі, креми та бальзами, що посилюють дію косметичних засобів з доглядом за шкірою: “...*booster-и насичені активними компонентами в досить високій концентрації. Завдяки своїй гелеподібній текстурі, вони чудово поєднуються з усіма косметичними засобами*” — тобто, розширюючи сфери використання, слово зберігає одне зі своїх значень “підсилення”.

Проте чи приносить користь це слово нашій мові і чи воно її “підсилює”? Запитання риторичне, позаяк рясними є синоніми українській відповідники: *бустер* — *підсилювач*, *бустерна доза* — *підсилювальна доза*, *доза підсилювач*, *доза підсилення*.

Промовисто, що слово сила в різних фонетичних варіантах (на зразок *sila*) уживають в давньоукраїнській, болгарській, білоруській, польській, чеській, словацькій, словенській, сербській, хорватській, верхньо- та нижньолужицькій мовах і, звісно, старослов’янській, що пов’язують із праслов’янським *silu* “сильце” і навіть литовським *siela* “душа, дух, почуття” (ЕСУМ 5, с. 229). У здоровому тілі, як відомо, і дух здоровий.

Так і мова як субстанція (основа) Духу має пасти чистотою і здоров’ям, живлячись передусім із власного джерела.

Роман ПАСТУХ,
член НСПУ

Про «куркуля» і «міщанина» замовмо слово

Свого часу я писав про страдницьку долю бідної великої селянської сім'ї Грушаків із села Татарського (нині Піщани) Стрийського району на Львівщині. У ній було десятеро дітей, і всі – доньки. Кожний з них батьки мали дати при одруженні у віно “грунт”. Через роки дружна сім'я тяжкою працею вибилась зі злиднів і стала найбільшою землевласницею Татарського. У 1940 році комуно-російська влада розкуркулила і вислала її в Сибір. Ніхто з них більше не побачив рідного обійстя.

Тоді я постановив собі докопатись до таємниці загадкового походження слова “куркуль”. Доступні словники лише тлумачили його, але жодний не подав, з якої мови воно прийшло до нас і що означає. Врешті-решт до моїх рук потрапила фундаментальна праця видатного київського мовознавця, доктора філологічних наук і другого, після Агатангела Кримського за кількістю опанованих мов, українського поліглотта Костянтина Тищенка “Долітописна мовна історія України” (Київ-Дрогобич: Посвіт, 2016. – 752 с.). З уточненнями і доповненнями вчений перевидав її під назвою “Іншомовна історія українців: 2300 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, топонімах і прізвищах” (Київ-Броди: Просвіта, 2019. – 816 с.). Того ж року Київський національний університет ім. Т. Шевченка висував цю книгу на здобуття Міжнародної премії ім. І. Франка. Відтак К. Тищенко ще раз допрацював, доповнив і видав “42 епохи українських мовних контактів. Енциклопедія 3000 запозичених реалій античності й середньовіччя у мові, прізвищах і топонімах” (Київ-Броди: Просвіта, 2020. – 912 с.).

Мені випало бути серед запрошених на щорічній церемонії вручення премії в Дрогобичі на малій батьківщині І. Франка в день його народження 27 серпня 2019 р. Рецензент охарактеризував “Іншомовну історію українців...” цілком позитивно. Натомість деякі члени журі, на мою думку, не змогли належно оцінити новаторського наукового подвигу К. Тищенка і віддали перевагу іншому кандидату. Чому так сталося? За словами іншого видатного мовознавця, академіка НАН України Григорія Півторака, з передмови “Нові обрії дослідження етно- та плотогенезу українців” у “Долітописній мовній історії України”, плідна дискусія з К. Тищенком і (додам від себе) об'єктивна оцінка його праці “потребує й рівнозначної освіченості та ерудованості”. Наскільки мені дозволяє обізнаність, у складі журі не знайшлося вчених у галузі української топоніміки іншомовного походження, а якщо й були, то далеко не рівня Тищенка. Напев-

но, цей факт і зіграв з ученим злий жарт під час таємного голосування.

Друге. Організаторам, серед яких був уже світлої пам'яті онук І. Франка по синові Тарасу Роланд Франко, варто прислухатись до слушної пропозиції щодо присудження згаданої премії в двох варіантах: одному українському та одному зарубіжному авторам. На думку окремих фахівців, склад журі з присудження премії варто збільшити з числа авторитетних українських вчених. Адже їм все-таки видніше, хто з пошуків зробив найвагомий вклад у дослідження україністики на рік присудження премії. Бо подивімося: найавторитетнішого в світі “Нобеля” присуджує таки Шведська академія наук, а не, м'яко кажучи, інтернаціональна збірна, хоча ця премія теж має міжнародний статус.

І третє. Якщо би журі не знайшло достойної, на його погляд, кандидатури на один з двох варіантів, премію цього року можна й не присуджувати. Достеменно не знаю, але, здається, подібні випадки траплялися з “Нобелем”, претендентів на якого гейби ніколи не бракувало. Про грошову частину “Франкової” премії, котра залежить від зібраних пожертвувань, мова не йде. Скільки буде, стільки й буде. Ту ж таки Нобелівську премію виплачують з відсотків її щорічного фонду, що залежить від коливання валютного курсу. В нашому ж випадку слід усіяко дбати про активнішу популяризацію і зростання наукової престижності премії ім. І. Франка в галузі гуманітаристики, а з нею і України в світі.

Втім, випадки “недооцінювання” і “неприсвоєння” не є чимось новим. На рішення завжди впливав і завжди впливатиме суб'єктивний фактор. Скажімо, колись так само сталося і зі спочатку відхиленою редактором до друку повістю “Захар Беркут”, а також п'єсою “Украдене щастя” Івана Франка, котра удостоїлась на конкурсі лише другої премії. Обидва твори давно стали нашою класикою, а переможців тодішніх конкурсів навряд чи пам'ятають навіть фахівці. Ба більше. Нині добряче забуті навіть чимало нобелівських лавреатів у галузі літератури. Сподіваюся, найоб'єктивніший суддя час справедливо оцінить і довголітню подвижницьку працю київського вченого в галузі української топоніміки іншомовного походження.

Отже, як пише К. Тищенко в згаданих вище працях, у бібліотеці собору Святого Марка у Венеції (Італія) зберігається чи не найзначніша пам'ятка “Codex Sumanicus” воловецької мови, панівної у конфедерації степових народів України. По-українськи назва звучить як “Половецький

кодекс”. За змістом він є половецько-латинським словником (рівнозначний синонім слова “половецький” – “куманський”) з додатками різних текстів і створений імовірно в 1303 р. монахами-францисканцями на роль практичного посібника для генуезьких купців. Пізнішу його копію датують 1340 р. До винайдення книгодрукування з його можливістю тиражувати тексти потрібної кількості ще було ціле століття.

Поряд з іншими в цьому словнику (с. 76) зафіксовано половецьке слово korkul – “гарний” (“Долітописна...”, с. 208–209). Близькими за значенням до цього прикметника є слова “гожий”, “хороший”, “добрий”, “файний”, “чудовий” тощо, ширше – “краща, найкраща людина”. Правдоподібніших версій про походження слова “куркуль” не висунуто, тому залишається притати до наведеної К. Тищенком. Натомість питання, коли і кому з більшовицьких діячів 1920-х рр., вперше спало на думку затаврувати куркулями, даруйте за тавтологію, найгосподарніших сільських господарів підсоветської України і знищити їх як елітарний суспільний прошарок, ще треба з'ясувати. А ось у російській мові такого слова не існує (пор. рос. “кулак”). Згідно з горезвісним висловом Максима Горького, “Єслі враг не сдайотса, его унічтожают” і, отже, в полон не беруть. Тому “слезоневірницька” Москва за кільканадцять страшних років під корінь знищила наших куркулів. Та так, що Україна досі не оговталась від апокаліптичного потрясіння. Це засвідчує, що кремлівські вожді мали на увазі лише заможних, відтак усіх українських селян, вчинивши на підсоветській Україні нечуваний у світовій історії геноцид.

Інша дотична тема цієї статті – про мішан і міщанство. Тлумачні словники подають два значення цих слів. Зокрема, чотиритомний “Новий тлумачний словник української мови” (Київ, Аконіт, 1999) пояснює даний термін так: 1) особа, що належала до міщанства, мішух, городянин; 2) людина з обмеженими дрібновласницькими інтересами і вузьким кругозором, обиватель, філістер, салогуб (т. 2, с. 658). Укладачі цього словника майже повторили відповідні статті з четвертого тому 11-томного Словника української мови 1970 рр., лише доповнивши синонімічний ряд.

Далі звернуся до книжки російського автора Константина Ковальова “Бортнянский” із серії “Жизнь замечательных людей” (Москва, Молодая гвардия, 1989). Напевно, Ковальов був українського походження, адже російською мав би писатися Кузнецовим. Розповідаючи про великого

українського композитора XVIII ст. Дмитра Бортнянського, дід якого походив із села Бортного в Галичині (нині в складі Польщі), він пише про його переселення до м. Глухова нині Сумської області. Там він став постійним жителем серед місцевих міщан. До речі, з Глухова походить і К. Тищенко. Наведу цікаве пояснення автора книжки (переклад мій): “Не треба забувати, що корінне поняття “міщанин” тільки на рубежі XX століття з “легкої руки” Максима Горького набуло принизливого відтінку. За своїм значенням воно цілком рівнозначне поняттю “горожанин”. І лише потреба підкреслити особливий стан більшості горожан покликала до життя термін “міщанство”, який вказує на українські корені”.

За подачею цього “буревесника соціалістической революції”, основоположника “соціалістического реализма”, з советської літератури, преси зникло питоми українське слово “міщанин” та похідні від нього з позитивним значенням. Запанувало його негативне трактування і вживання. Той негативний “міщанин” обов'язково мусив бути “буржуазний” і вороже наставлений до комуно-російської влади. Принагідно слід нагадати і про відмову Горького дозволити перекласти й видати його роман “Мать” українською мовою. Мовляв, у цьому немає потреби, адже вона є лише наречієм чи діалектом російської мови, котру повинні знати всі народи Російської імперії.

Минуло десятиліття. Що спостерігаємо нині? Невідомо з чієї, знов-таки “легкої руки”, замість “міщанина” і “мішан” вигулькнули “містянин” і “містяни”. Аякже, “міщанин” – це так нефайно, неоконечно, ба навіть вульгарно, а от “містянин”, “містяни” – кльово, класно, супер! Згадалось, як за часів СССР замість слів “селянин” і “селяни” у пресі незрідка вживали й писали “сільчанин”, “сільчани”. Дивно, як тодішні недоуки не придумали збірний термін на кшталт “сільчанство”. Тимто деякі теперішні перенедовчені вчені, журналісти і письменники нічого сумніваючися послуговуються лише словами “містянин” та “містяни”. Як тоді писати його на означення збірності? Містянство? Бр-р-р...

Раніше мені доводилось звертати увагу в “Літературній Україні”, інших друкованих ЗМІ на зникнення зі щоденного вжитку через мовних недорік слова “торік” і похідних “торішнього”, “позаторішнього” року та появу штучного замітника “минулоріч”, неправильне вживання слів “випічка” замість “печиво”, “приголомшливий” замість “вражаючий”, бездумні, нічим не вмотивовані

переклади українською мовою іншомовних власних назв, імен та прізвищ, навіть грошей тощо. Російський рубль все ще звучить у нас як “карбованець”. Майже нормативним зробилось слово “відмінити” зі значенням “скасувати”. Практично нормативним став невдало скалькований з російської мови термін “вищий”: Вищий такий-то суд, Вища така-то рада і далі в цьому ж дусі. Дане слово навіть потрапило до тексту (його чомусь іменують “тілом”) Конституції України.

Як знаємо, в українській мові існує третій ступінь порівняння прикметників: “найвищий”. То чому наші “всезнаючі” політики замість самотужки калькувати чуже не консультуються з авторитетними мовознавцями? На противагу їм мої малоосвічені, але мудрі батьки казали: висока школа (на означення “університет”), високий суд тощо. Про укладені угоди нині говорять уже тільки як про “заключені”. Досі наші співаки починають чудову українську пісню не з її першого рядка: “Ніч яка, Господи, ясна, зоряна”, а з умисно переінакшених совковських: “Ніч яка місячна, зоряна, ясна”, позаяк влада в СССР заперечувала існування Господа-Бога. Останнім часом замість дієслова “допомагати” майже завжди вживають слово “дозволяти”, хоча це ніяк не синоніми. Все частіше лунають з телеекрана і по радіо скальковані з російської вислови “по різним місцям”, “по різним підраункам”, “по різним даним”, “по різним областям”. І так далі, і тому подібне...

І що? – запитаете ви. Та нічого! Коли в багатьох країнах давно працюють мовзахисні інституції, котрі суворо стежать за чистотою їх державних мов і не допускають проникнення невинуватих іншомовних запозичень, то це в них, а нам до них ще ой як неблизько. Але прийде пора аналогічної інституції і в Україні. На першому етапі потрібно добитись повсюдного й неухильного виконання закону про функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя. Поза ним той, хто хоче, може вільно послуговуватись навіть мовою племені мумбу-юмбу. Після цього можна буде зайнятися її активним розумним очищенням та подальшим всебічним розвитком. Це станеться лише після усвідомлення виборчою більшістю нашого народу потреби приводити до влади українську владу. Тож нехай завжди промовляють до нашої свідомості ці афористичні поетичні рядки:

*Гей, будуймо Україну,
Але не иноплемінну,
А своєю із крові й кості,
Де ми газди, а не гості!*

Валерій КОВТУН,
директор Музею коломийської книги

До 80-річчя Української Повстанської Армії

Музей коломийської книги продовжує серію заходів до 80-річчя Української Повстанської Армії.

Нашою метою є проведення зустрічей із учасниками національно-визвольних змагань, вшанування пам'яті героїв в боротьбі за незалежність України, організації виставок літератури нашого музею про героїчні сторінки із історії УПА.

Переконаний, що всі ці заходи будуть сприяти патріотичному вихованню нашої молоді, збереженню історичної і національної пам'яті українців.

У нашому музеї з'явилося нове

видання – “Коломийська і Буковинська округи ОУН-УПА у світлинах”. Автор книги-альбому – Дмитро Скільський (Невідомий), член молодіжної організації українських націоналістів, родом з Коломийщини, а нині науковець, професор, дослідник національно-визвольних змагань.

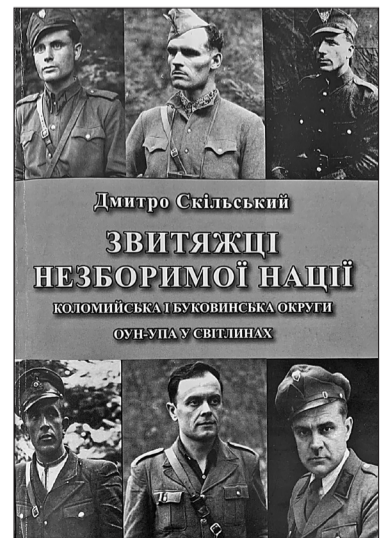
Видання висвітлює героїчну боротьбу повстанців Коломийської і Буковинської округ ОУН-УПА. Висвітлена чітка організаційна структура УПА: діялі Головна команда та Головний військовий штаб, головним командиром УПА призначено Романа Шухевича. УПА поділялись на чотири опера-

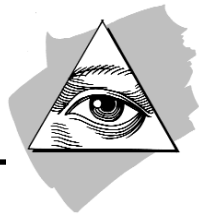
тивні групи, оперативні групи на військові округи, військові округи поділялись на тактичні відтинки. До військової округи «Карпати» входили Івано-Франківська і Чернівецька області, в ній було три тактичні відтинки. Самостійною військовою одиницею УПА були курінь та сотня, яка складалась із чот і роїв. Коломийська округа УПА охоплювала п'ятнадцять регіонів у тому числі два райони Закарпаття.

У виданні вміщено близько 70-ти біографічних нарисів повстанців нашого краю, представлено їх внесок у боротьбу за самостійну Українську державу.

Окремо представлено дві сторінки коломиянину Мирославу Симчичу (Кривонісу) сотенному командирі УПА. Його Березівська сотня 15 січня 1945 р. на прісліску Рушір села Космач розгромила понад 400 окупантів війська НКГБ. Після закінчення другої світової війни французький генерал Шарль де Голль заявив «Якби ми мали таку армію, якою є УПА, німецька нога не ступила б на французьку землю».

Мешканці нашого краю вивчають героїчне минуле УПА. Сьогодні відстояти нашу державність – одне з головних завдань кожного українця.

Наталія ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

Російська пропаганда і правда про Голодомор. Протистояння

Вони досі в її фокусі. Присвоєння імені Мейса цукому провудку на Солом'янці, де фактично і мешканців немає, того ж вечора викликало лютий сюжет на російському телеканалі, де слово “наклеп” – найлагідніше з усіх можливих оцінок. Український Інтернет постійно поповнюється черговими чорними побрехеньками про Джеймса і “казку про голодомор”, яку придумав він. Градус ненависті там такий високий, а “страшилки” такі випуклі, що виникає цілком обгрунтована підозра про існування в Росії пропагандистського центру, завданням якого є нейтралізація правди про Голодомор, очорнення її носіїв. У центрі таких публікацій завжди Джеймс Мейс. Ось одна з них – “Украинское подполье ждет прихода Красной Армии” – це гігантська, у 9 подачах, публікація “Комсомольской правды” сімейної пари Ніколая і Аліси Голобородків про нас із вами. Про нинішню Україну. Ця огидна словесна клоунада не підлягає ані критиці, ані аналізу.

Ще сумно, але факт: тема Голодомору в більшості українських видань та медійних ресурсів активується здебільшого у дні вшанування жертв голодомору, у вікопомні листопадові дні. Звісно, якщо не брати до уваги скандалів, що зрідка стрясають наукову спільноту і які, на моє глибоке переконання, спрямовані зовсім не на пошук істини, а на дискредитацію своїх опонентів. У підсумку, за фактом, такі смажені сенсації непомірно роздуваються в інформаційному просторі до неймовірних, майже катастрофічних розмірів і нищівно б'ють по самій темі осмислення найбільшої трагедії України і українців у ХХ столітті, вкладаючи в руки уже не опонентів, а наших ворогів небезпечну зброю проти нас самих. Я зовсім не проти наукових дискусій, я категорично не згодна з тим градусом полемічної напруги, який необхідно знизити, оптимізувати, хоча б для того, щоб почути аргументи один одного і увійти в нормальний робочий ритм, що передбачає співпрацю.

Так, інформація – це зброя, а українські дослідники Голодомору так чи інакше перебувають на передовій, на самому вістрі інформаційної атаки російської пропаганди. А там засобів не підбирають і жодних істин не шукають. Там інша мета – знівельювати, очорнити, оббрехати, зрештою залякати як самих науковців, так і тему Голодомору. І ця чорнота, з нашої мовчазної згоди, каламутним потоком давно заливає український Інтернет. Цей огидний потік наклепів, суцільної брехні так чи інакше знаходить своїх споживачів, адептів. І саме ця війна, а не наукові розправи один із одним, мала б бути у фокусі уваги тих, хто присвятив своє життя дослідженню причин, страхітливої механіки та наслідків Голодомору. Ось лише декілька заголовків в українському Інтернеті: “Кто является автором бренда голодомор”, “Как помаранчевые “юшиды” перевыполнили план по “голодомору””, “Крах операции “Holodomor” и итальянский фильм об этом мифе”. Гляньте лише на розділи цього опусу: “Часть 1. Злая сказка о “голодоморе” родилась в США. 2. Как Украину превращали в памятник американскому проекту. 3. Что похожего между Лубнами и Вашингтоном?”

Потракткування Голодомору як проукраїнського геноциду, висновки, які зробив Джеймс Мейс у результаті своєї наукової діяльності, що незалежність України означає насамперед незалежність від Росії тощо, викликали і досі викликають шалений спротив російської пропаганди.

Учню, был более подходящей кандидатурой, чем люди, имеющие репутацию коллаборационистов”. Я не раз чула у відповідь на своє обурення безкарним розповсюдженням подібної інформації в українських контентах, що реагувати якимось немає сенсу, дискутувати нема про що, бо нам своє робить, а ігнорування – найкраща відповідь, що звертати увагу на писанину російських борзописців – означало би, що їх сприймають серйозно і робити їм нехай “анти”, та все ж рекламу. З цим можна би було погодитися, якщо це стосувалося праць дослідників чи мислителів будь-якої іншої країни. Але не Росії. Це зовсім не означає, що вона аж така специфічна і унікальна, просто там старий соціальний двигун єдинодумств і єдиновластия з приходом Путіна отримав значне джерело живлення, а “гадючий характер Методи”, за влучним висловом Чеслава Мілоша, почав розвиватися “назад у майбутнє” – як зауважив свого часу Джеймс Мейс. На іншому, більш модернізованому рівні та з використанням старих прийомів відбулося тотальне промивання мізків пересічних росіян. На іншому витку історії авторитарний державний устрій продовжив продукувати людину тоталітарну, якій не треба дискутувати, роздумувати, обирати. І не знаю, яким чином у мозковій субстанції новоросіян вживаються два діаметрально протилежних погляди на український Голодомор: трагедія була, але така сама, як і в Росії, себто нічого особливого, і Голодомор – це придумана казка підлими американцями і українськими колаборантами, прислужниками фашистів. Важливий ефект від такої пропаганди – наростання нетерпимості і агресії до своїх ще донедавна “єдинокровних братів”. Тим паче, що росіяни, не в приклад нам, свої інформаційні кордони тримають на замку. Праці українських учених там не просто заборонені, а кваліфіковані як небезпечні для держави. Те, що там немає українських шкіл, знищені українські бібліотеки наряду з шаленим потоком викривлених, перекручених, придуманих фактів, які ніде перевірити, ні з чим зіставити, призвело до того, що сама згадка про Голодомор викликає психологічне відторгнення і ворожість. Зате розкошує псевдонаука, яка нічого не вивчає і не досліджує, за неї все давно вирішили і запрограмували.

“Голодомор, – робить невтішний висновок інший автор з симптоматичним ніком Варвар; – тепер эта тема – главная основная для президента как главы государства, органов местного самоуправления, СБУ, да что там, каждый ребенок на Украине должен настолько проникнуться идеей голодомора, что в школах уже устраивают вместо пионерских линеек ритуальные могилы, чтобы мы на многие поколения вперед запомнили – мы жертвы, Иваны-родства-не-помнящие, поэтому должны добиться, чтобы преступник в качестве наказания взял нас на иждивение. Или же кто-то из его конкурентов”.

Автор блискучино знаходить винуватців такої ситуації: “Хотя заслуга во введении словосочетания “голодомор” и отдана Джеймсу Мейсу, истинными его авторами являются украинские эмигранты второй волны. Видимо, американский ученый для введения определенных тем из сферы политики в общественную и на-

справді чимало. Гігантських і кучих. Різних. Від томів Анатолія Терешенка “Шит и меч “майора Зорича”, “Отряды зафронтальной заброски”; “Украина прогибает прошлое под себя” Віктора Зозулі до веломовного інтерв'ю В. В. Кондрашина “Были голод 1932–1933 в Украине “геноцидом украинского народа”? Ответ В. В. Кондрашина С. В. Кульчицкому”, від надзвичайно плодючого Г. С. Ткаченка, доктора філософських наук, професора (Київ) – “Миф о голодоморе – изобретение манипуляторов сознанием...”; “Операция “Голодомор” Володимира Савичева до відвертих зловних фальшивок Мирослави Бердник, чиймі публікаціям і справді несть числа.

І не лише на теренах самої Росії в її географічних межах. Не забуваймо, що значна частина по-

дійних псевдоісторичних фальшивок продукується тут, в Україні, і розрахована саме на українців. Прицільно – на молодь. Ігнорування буває ефективним, але не в цьому випадку. Принаймні педагоги, як викладають українську історію чи літературу, мають бути обізнані з цією небезпекою, озброєні та попереджені. Я часто виступаю у школах, бібліотеках, студентських аудиторіях, і не було жодного – жодного! – випадку, аби хтось із залу не поставив мені якесь ущіпливе запитання, ноги якого проростають саме з російських пропагандистських фальшивок. І це для мене особисто знак, що цей брудний потік наклепів і брехні все ж діє, пробивається крізь фільтри Інтернету і не отримує відсічі ні з боку українських науковців, ні з боку наших правоохоронних органів. І зовсім не діє закон про відповідальність за заперечення самого факту Голодомору. Усвідомлюю, що в такій брудній інформаційній війні неможливо перемогти, бо не йдеться про пошук якоїсь наукової істини. Заперечення етнічного характеру Голодомору, його штучного характеру – одна з головних державницьких стратегій путінської Росії. Але важливо донести до світової громадськості, що за допомо-

гою маніпулятивних хижачьких технологій влада Росії бере участь у злочині проти України і українців, злочині, у якому бере участь практично вся культурна і політична еліта.

Володимир В'ятрович в одній із своїх публікацій на тему інформаційної складової Голодомору зауважив, що багаточисне замовчування та інформаційні маніпуляції довкола теми Голодомору, здійснювані радянською владою, створили добре підґрунтя для продовження маніпуляцій у пострадянський час. Він сформулював такі аспекти інформаційної блокади щодо того, що творилося в Україні в тридцятих роках: “цензура і дезінформування; обмеження пересування людей, а отже, інформації; організація “демонстраційних поїздок” (однією з таких поїздок був візит колишнього французького прем'єра Едуарда Ерріо, якого везли по Україні й показували “сіті українські села”); купівля матеріалів у закордонних ЗМІ (чого варта відома стаття Дюранті “Росіяни голодні, але не вмирають з голоду”; власне, історію про цього репортера “Нью-Йорк Таймс” та його візаві Гарета Джонса можна почитати у статті покійного Джеймса Мейса “Повість про двох журналістів” – авт.); інформаційна дискредитація тих, хто розповідав про Голодомор за кордоном (тут можна навести приклад того ж Гарета Джонса); кримінальне покарання за будь-які згадки про Голодомор; приховування, знищення та фальсифікація первинних джерел, актів громадського стану, даних перепису, будь-яких архівних записів, де містилась інформація про Голодомор (наприклад, у 1941 році в Києві знищено тисячі справ Наркомату охорони здоров'я, в яких могли міститися згадки про голод); запровадження “урізаної” версії поняття геноциду в резолюції ООН в 1948 році (коли за наполяганням СРСР було вилучено соціальні групи); представлення помилок дослідників як свідомої фальсифікації”. Це важливі тези, вони не охоплюють та принаймні згруповують, систематизують методи, підходи, які були в арсеналі сталінських сатрапів. Дуже скоро навіть таке куце пропагандистське розмаїття урізалося до “гулагів” і психушок. Цю тему просто заборонили.

Володимир В'ятрович, якому я приділяю стільки уваги зовсім не випадково, бо практично він єдиний, хто системно вивчає і аналізує методи російської пропаганди на історичному фронті і, сподіваюся, добре знає методологію творення та розповсюдження подібних агіток, зауважує, що після прориву інформаційної блокади та постанови незалежної України до інформаційних маніпуляцій часів Сталіна, швидко повернулися і долучилися інші: “розширення хронологічних і територіальних рамок голоду як аргумент, що Голодомор в Україні не був геноцидом; визнання факту голоду, проте представлення його причин як метеорологічних

Володимир В'ятрович в одній із своїх публікацій на тему інформаційної складової Голодомору зауважив, що багаточисне замовчування та інформаційні маніпуляції довкола теми Голодомору, здійснювані радянською владою, створили добре підґрунтя для продовження маніпуляцій у пострадянський час. Він сформулював такі аспекти інформаційної блокади щодо того, що творилося в Україні в тридцятих роках: “цензура і дезінформування; обмеження пересування людей, а отже, інформації; організація “демонстраційних поїздок” (однією з таких поїздок був візит колишнього французького прем'єра Едуарда Ерріо, якого везли по Україні й показували “сіті українські села”); купівля матеріалів у закордонних ЗМІ (чого варта відома стаття Дюранті “Росіяни голодні, але не вмирають з голоду”; власне, історію про цього репортера “Нью-Йорк Таймс” та його візаві Гарета Джонса можна почитати у статті покійного Джеймса Мейса “Повість про двох журналістів” – авт.); інформаційна дискредитація тих, хто розповідав про Голодомор за кордоном (тут можна навести приклад того ж Гарета Джонса); кримінальне покарання за будь-які згадки про Голодомор; приховування, знищення та фальсифікація первинних джерел, актів громадського стану, даних перепису, будь-яких архівних записів, де містилась інформація про Голодомор (наприклад, у 1941 році в Києві знищено тисячі справ Наркомату охорони здоров'я, в яких могли міститися згадки про голод); запровадження “урізаної” версії поняття геноциду в резолюції ООН в 1948 році (коли за наполяганням СРСР було вилучено соціальні групи); представлення помилок дослідників як свідомої фальсифікації”. Це важливі тези, вони не охоплюють та принаймні згруповують, систематизують методи, підходи, які були в арсеналі сталінських сатрапів. Дуже скоро навіть таке куце пропагандистське розмаїття урізалося до “гулагів” і психушок. Цю тему просто заборонили.

Володимир В'ятрович, якому я приділяю стільки уваги зовсім не випадково, бо практично він єдиний, хто системно вивчає і аналізує методи російської пропаганди на історичному фронті і, сподіваюся, добре знає методологію творення та розповсюдження подібних агіток, зауважує, що після прориву інформаційної блокади та постанови незалежної України до інформаційних маніпуляцій часів Сталіна, швидко повернулися і долучилися інші: “розширення хронологічних і територіальних рамок голоду як аргумент, що Голодомор в Україні не був геноцидом; визнання факту голоду, проте представлення його причин як метеорологічних

Володимир В'ятрович, якому я приділяю стільки уваги зовсім не випадково, бо практично він єдиний, хто системно вивчає і аналізує методи російської пропаганди на історичному фронті і, сподіваюся, добре знає методологію творення та розповсюдження подібних агіток, зауважує, що після прориву інформаційної блокади та постанови незалежної України до інформаційних маніпуляцій часів Сталіна, швидко повернулися і долучилися інші: “розширення хронологічних і територіальних рамок голоду як аргумент, що Голодомор в Україні не був геноцидом; визнання факту голоду, проте представлення його причин як метеорологічних

(погані погодні умови – поганий урожай); відвертий тиск на міжнародні організації та уряди з метою заперечення визначення Голодомору як геноциду (зокрема, за інформацією Wikileaks, Росія шантажувала президента Азербайджану Ільхаму Алієва в питанні Нагірного Карабаху, щоб підштовхнути його не визнавати Голодомор 1932–1933 років актом геноциду)”.

Саме ці теми, ці аспекти свого часу глибоко аналізував Джеймс Мейс, вони постійно перебували у фокусі його уваги, його боротьба із зарубіжними ученими, які пішли за цією схемою, була довгою і затяжною. Тоді на його різку критику ніхто не відповів, у пряму дискусію ніхто не вступив. Навіть Дмитро Волкогонов, прочитавши статтю Мейса “Ленін без України”, відмовчався. Були випадки, коли після його відповіді закривалися сайти. Позиція Джеймса Мейса була жорсткою і непримиренною, він широко вірив, що матеріали Комісії США з вивчення Великого Голоду в Україні стануть одним з наріжних камінців української незалежності, а визнання світовою спільнотою Голодомору, як геноциду, спрямованого проти українців як нації і України як держави, допоможе Україні у боротьбі зі стародавнім злом з його глибоко закорінним інстинктом до пожирання інших народів.

Причин, чому росіян так дратує ця тема, чимало. Вони на поверхні. Перемога в цій інформаційній війні, на пряму пов’язана з самим існуванням новітньої імперії. Витоки нинішньої російсько-української війни ті самі, що у страхотливої косовиці смерті 1932-33 років та й усіх голодоморів, які пережила Україна у ХХ столітті. А для нас матеріали, напрацьовані українськими і зарубіжними ученими, – могутня система політичного самозахисту, вона є важливою частиною обороноздатності держави. Це війна, і ми чітко повинні знати, що там, за димовою завесою штучно створеного і проплаченого нібито міжнародного обурення публікаціями Юрія Шаповала, Станіслава Кульчицького, Юрія Мицика, Василя Марочка, Тетяни Демченко... Російські пропагандисти витворюють спотворену реальність, пропонуючи нам безглузду гру за своїми правилами. Приймати її, відповідати на кожен чих, – і справді підтримувати ілюзію, що все це серйозно, що на їхні аргументи варто відповідати. Та все ж демонів темряви можна і треба виводити на світло. Їх варто знати по іменах, відстежувати ресурси, моніторити і час від часу давати системну оцінку, адже всі ці пропагандистські фальшивки продаються за одним лекалом, їхня подібність вказує на єдине джерело їхнього походження. Завдання українських науковців, журналістів, політиків – не спускати ока, викрити це зміїне кубло паразитів від науки. Чому такий шквал ненависті викликає ім’я Джеймса Мейса, 70-річчя якого ми відзначаємо у ці дні. Розбиратися у всіх звинуваченнях на його адресу – справа марна. Це в’язкий, важкий клубок злоби, ворожості, якій протистоїть малесенька свічка нашої пам’яті, нашої скорботи. Свічка, яку простягнув нам видатний американський дослідник нашої української трагедії, через муку самоспалення і святої жертвовності. І клекіт ворожих голосів не в змозі загасити його голос – голос правди. Почуймо...

Будити пам’ять і думку: до 75-річчя Богдана Дячишина

Надія ГАВРИЛЮК

За вісім років, відколи почав писати для загалу, випустив у світ 12 книг: “Думки пам’яті” (2014); “Слово про вічне” (2016); “Пережите-перечитане” (2016); “Крихти живого часу Андрія Содомори” (2017); “Слово Андрія Содомори у дзеркалах часу” (2017); “Думне слово Богдана Смоляка” (2017); “Думки й діалоги шоденні” (2019); “В маленькій амфорі слова” (2020); “Вагота поетичного слова” (2020); “Про моменти життя, обійняті словами” (2021); “Теодозій Старак: хрести й труди земного життя” (2021); “Ословленого світу таїна” (2022).

Навіть той, хто прочитає тільки назви цих книг, зауважить: Богдану Дячишину важить слово (мовлене і зафіксоване на письмі), пам’ять (фіксація пережитого – давно чи шойно) і час (живий – зітканий із образів сучасників, із діалогів із ними – життєвих і “книжкових”). Для Богдана Дячишина пережите невіддільне від перечитаного, перечитане ним глибоко пережите і зафіксоване у книжках.

Ювіляр називає себе технократом, бо є кандидатом технічних наук і свого часу викладав дисципліни технічного профілю. Але, коли читаш, що “віра у вічність кохання і незнищенність духу допоможуть нам жити й творити світ добра, любові – яскраво уявляти і здійснювати задумане...”, переконешся: пан Богдан у душі – поет. Тому чимало розважає (чи розмислює, як любить казати сам) про поезію: “У текстах тоді присутня поезія, якщо вони торкаються серця, коли в них спостерігаємо єдність слова і думки, повагу до слова (творчість і мораль – посестри, які можуть жити лише і лише вкупі), яке спонукає до роздумів і ви-

Постать Богдана Дячишина унікальна: коли багато хто розголошує власну славу – пан Богдан невтомно популяризує інших. Є в цьому не лише внутрішня шляхетність ювіляра, а і його переконаність у тому, що “Відсутність особистої думки руйнує людське в людині, її дух, духовність, тож мусимо усвідомити, що вже своїм народженням ми взяли на себе тягар жити людським життям”. І цей тягар пан Богдан несе витривало.

ховує читача. Думна поезія здатна розбудити приспаний байдужістю духовний світ оточення”.

Видається, що розбудити “приспаний байдужістю духовний світ оточення”, – завдання, що його Богдан Дячишин поставив перед собою і неухильно виконує. Про це свідчить і його прихильне слово про живих сучасників старших (Павло Мовчан, Андрій Содомора, Петро Шкраб’юк), молодших (Любов Голота, Богдан Чепурко, Ігор Фарина, Світлана Антонішин, Євген Баран), а також зовсім молодих (Руслана Мельничук, Марія Маш).

А ця увага до тих, які живуть із тобою в одному часі, то, погодьмося, величезна – майже небачена – рідкість. І чи не тому боїмося відітати комусь увагу, що гадаємо, ніби це відверне увагу від нас...? Богдан Дячишин не задрить чужій славі чи популярності, а примножує її. Він не впадає у містечковість, оскільки пише не тільки про авторів Тернопілля, де народився, чи Львова, де мешкає. Він пише про авторів не лише з усієї України, а і з української діаспори (приміром, про Оксану Луцишину). Єдина умова – слово авторів має торкати читача серце пана Богдана. Тоді і вирине потреба заохотити інших познайомитися з цими авторами.

Інший вимір пам’яті – пам’ятати про спочилих. Але і тут на увагу щастить не кожному та не завжди. Щоб запобігти надто

швидкому стиранню імен, Богдан Дячишин послідовно присвячує свої книги пам’яті тих, хто вартий доброї згадки: “В маленькій амфорі слова” (2020) – Петрові Сороці; “Вагота поетичного слова” (2020) – Ірині Калинець; “Про моменти життя, обійняті словами” (2021) – Миколі Петренку; “Ословленого світу таїна” (2022) – Любомиру Сенику.

Творчість і мораль, наука і творчість, творчість і державотворення – ось питання, що незмінно хвилюють Богдана Дячишина. Він знову і знову нагадує: “Майже загубивши свою ідентичність, денационалізоване населення гадає, що держава – це організм для споживання, забуваючи про те, що народ мусить будувати Україну своїми руками”.

Приміром, Іван Корсак, про якого Б. Дячишин теж писав, проводив це будівництво, повертаю-

Марія ПОРОХ,
членкиня Клубу інтелігенції
ім. І. Пелипейка та
РО “Просвіта”, м. Косів

Наприкінці 2021 року у видавництві Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича “Рута” вийшла книга “Я птах неперелітний”. Її автор Омелян Лупул – відомий на Буковині письменник, редактор, автор поетичних і прозових творів, блискучий майстер оригінальної восьмирядкової байки.

У здобутку О. Лупула 32 видання – близько чотирьох тисяч поетичних і прозових творів, близько тисячі п’ятисот байок.

О. Лупул – дипломант 24-го (1996) і 30-го (2002) міжнародних поетичних конкурсів у Мілані, нагороджений медаллю міжнародного конкурсу “Мир 2002” (Італія). Вірші О. Лупула, перекладені італійською мовою І. Трушем, вийшли в Італії, м. Арrezzo (Chimere e poesie ucraine. – Arrezzo-Italia: De Filippis Editore, 1992). Примірники книг О. Лупула “1000 байок”, “Літо моє високе”, “Свята земля” є у фондах паризької бібліотеки імені Симона Петлюри.

У вступній статті “Аристократ слова”, якою відкривається книга, письменниця, літературний критик Аделя Григорук зазначає:

“...Нове видання “Я птах неперелітний” яскраво презентує ліричний доробок поета – від перших збірок “Скрижалі” та “Оранта” 1993-го року й до “Святої землі” 2016-го. Загалом це тридцятилітній шлях непростого творчого самовиявлення та самовдосконалення, набуття майстерності й досвіду, який могли б

Місток до серця читача

Омелян Лупул. Я птах неперелітний: Лірика. – Чернівці: Рута, 2021. – 462 с.)

узяти за взірць ті, хто шукає себе в художньому слові. Книга Омеляна Лупула відтворює його письменницьку еволюцію й увірала в себе найкращий його доробок, вичаклуваний за десятиліття творчої праці. Він прискіплює до неї все найкраще, що вийшло з-під пера, пам’ятаючи новочасне мотто В.Брюггена, що “тільки книга для себе стає книгою для всіх”. “Я птах неперелітний” – у першу чергу про Лупула, його душу, світобачення, жалі й радощі, невід’ємність від правітцівської землі й нероздільність їх долі”.

Скільки треба було автору вкласти ширості, життєвої мудрості, щоб заставити читача потрапити в світ його та його ліричних героїв. Читаєш і ніби п’єш джерельну воду в спрагу. П’єш і не можеш напитися.

Видання на 460 сторінках вміщує 12 розділів: “Слово, невмирущее зело”, “Оранта”, “Раранча”, “Яблуневія”, “Філіграні”, “Перед лицем Слова”, “Осіні полонези”, “Золотоцвіт”, “Рапсодії”, “Фавор-гора”, “Ангел із майбутнього”, “Монорими” і “Серпнева соната”. Останній – великий ліричний твір, який автор означив дещо незвично: “інсталація для скрипки з болями душі, високими вітрами й органами громів”.

Аделя Григорук у своїй статті глибоко й ґрунтовно проаналізувала всі розділи, зупинившись на таких віршованих формах, як хо-

ку, танка, рубаї, септими, октави, децими, ронделі, ронсарові строфи, вірші у прозі тощо, які презентує у своїй літературній практиці Омелян Лупул і в яких зріло, художньо довершено конденсує особисте сприйняття дійсності та виносить його на широкий читачий загал.

У статті вона посилається на авторів, які високо оцінюють доробок О. Лупула:

Ю. Гречанюк зазначив, що новаторство письменника (йдеться про рубаї) – “не у формі, а в способі вираження своїх думок – одкровення у чотирьох рядках. Такий, значить, принцип мислення, коли просторо думкам та асоціаціям, а тісно словам” (Гречанюк Юрій. “Слово, невмирущее зело...” // Буковинське віче. – 1994. – 23 лютого).

“Автор поетичних мініатюр, – говорить Василь Воловіл, – не розмінюється на дріб’язки, його образи монументальні, його мова афористична, його стиль – то його поетичне обличчя” (Воловіл Василь. Три струни однієї душі // Практика. – 1993. – 26 листопада).

Україна для автора – “що Фавор-гора, на якій мусить відбутися преображення нашого народу” (Антофійчук Володимир. Святі його духовні острови // Слово Просвіти. – 2017. – Ч. 31. – С. 10. – 3-9 серпня).

Словами Адели Григорук про те, для кого ця книга, хочеться завершити нашу коротку статтю:

чи Україні імена забуті чи малознані у творах історичної тематики. Та й сам пан Богдан запрогнув розповіді про українця “з Лемківського Надсяння, який не зламався, а зумів з гідністю вистояти в нелюдських умовах радянського тоталітаризму і долучився до розбудови Незалежної України” – Теодозія Старака (12.08.1931 – 01.10.1999), спеціального посланця “Уряду незалежної України в Республіці Польща, який організував там перше дипломатичне представництво нашої новопосталої держави”. Не оминув при цьому Богдан Дячишин і спогаду Ірини Калинець “про те, як наші горе-патріоти, сіромашні політики з “гостро і люто чорним поліском очей” кричали: “Старак не дипломат!... У нього немає спеціальної освіти!” І що ж? Професіонали повидирали один одному очі...”.

На жаль, і досі така ситуація нам знама. Але були і є інші фахівці – ті, що працюють і плачуть українську науку й наукову зміну. Як українці Перемишльщини – Володимир Перхач (10.06.1929 – 12.11.2005), академік Академії інженерних наук України; Орест Фільц (13.05.1928 – 09.07.2005), доктор медичних наук, завідувач кафедри хірургії факультету післядипломної освіти ЛНМУ імені Данила Галицького (1985–2000), професор; Роман Фільц (13.03.1936 – 25.07.2018), доктор технічних наук, професор, викладач Львівської політехніки, науковий керівник кандидатської дисертації Богдана Дячишина.

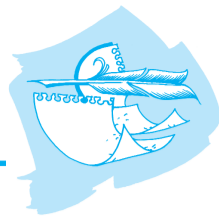
Як і Богдан Дячишин, який, не будучи фаховим філологом, зостається небайдужим до наукової і художньої думки і прагне розбудити в інших спрагу думати, потребу читати, бажання пам’ятати про людей, які творили і творять людяний український світ.

“Маємо об’ємну як за авторським задумом, так і за художнім втіленням книгу, яка повинна прокласти місток до розуму і серця читача. Лупулова книга для тих, що насолоджуються читанням. З неї насамперед постають його поетичні зацікавлення, вимальовується образ тонкого лірика, майстра художнього вислову, талановитого колориста, бездоганного знавця класичних віршованих форм, презентованих його пером”.

Гадаємо, що нова книжка Омеляна Лупула знайде дорогу до сердець читачів, заворожить чарівним звучанням українського слова, чистими почуттями, сприятиме формуванню естетичних смаків українського читача.

Щиро бажаю авторові здоров’я, нових творчих здобутків. Нехай у Вашій душі не гасне вогонь любові до слова, до життя, до милої серцю України, Буковини і рідних Карпат!

Софія МАЙДАНСЬКА

Чому, стоячи перед незвіданою поволокою фрески “Скоморохи”, на тисячолітній стіні Софії Київської, думками повертаюся до моєї Садгори, що на давніх світлинах манить живим сріблом забутих містерій? На відомій фресці зображено гру органіста на пневматичному органі-позитиві в супроводі духових та струнних інструментів. Музика-органіст натхненно торкається мануалів, а позаду органу дві постаті робітників-надувальників міхів, один із них натискає ногою чималу дерев'яну педаль. Відразу в пам'яті зринає теплий травневий день, неділя, в музичній школі репетиція хору, ми ще й ще раз, по чергово вступаючи, такт за тактом вивчаємо канон Йогана Пахельбеля, а за вікнами репетиційного класу буває весна.

З пташиним багатоголоссям пливе дух яблуневого квітучого саду, білих нарцисів та косатків, і ми, чекаючи перерви, від нетерплячки аж сукаємо ніжками. Нарешті галасливим потоком збігаємо зі сходинок сцени і двері, не витримавши цієї шенячої радості, ледь утримуємося на завесах під натиском наших нестримних сердець. І ми вже на подвір'ї, а далі старий сад, що на решті дочекався своїх збитошників, бо все краще — дітям, і цей сад, зарослий молоденькою кропивою, глухою і жалючою, — також. Очі розбігаються, за ними ноги в галопі, толочать спориш, не зважаючи на жовтогарячий лемент кульбаб. Галасом оглушували самих себе, навіть не здогадуючись, що поруч непорушні мури двох соборів обертали нас, бо між ними принишкла наша маленька музична школа, наслуховаючи ледве чутний шепіт: “...Під Твою милість прибігаємо, Богородице Діво, молитов наших у час журби не відкинь, але з біди визволяй, Пресвята Богородице, спаси нас”. Лише ми — малі тоді — не чули ні “Отче наш”, ні “Богородице Діво”, ні “Вірую”, не чули, не розуміли, не вірили, і далі з диким вереском нетямно стоптували спориш. Та знагла наш кирпатий вожак завмер, як укопаний, і ми за ним заніміли. Всотуючись у здумлий слух, десь, високо над нами, з невидимих руструбів здіймалися неперервні, багатолунні шпилі, спрямовані до зеніту. І вже зграйку летючих рибок, захоплену густою тканкою контрапункту, заносить до костелу, він близько — через дорогу від музичної школи; осліплені органними сурмами, опиняємося під склепінням собору.

Наелектризованою шкірою відчуваємо густе експресивне звучання хоралу, його ледве стримують двоохотлітні мури базилики, ладні ось-ось репнути, як розпукається пуп'янок під потугою непорочного яблуневого цвіту. Шукаємо очима джерело, з якого на наш пригломшени голови ринуть, стрімкіші за карпатський Гук, неземні каскади голосів. Може, хтось направив нас на виткі сходи, що стрімко пнулися на хори, бо несподівано, відтискаючи один одного, ми, як оті сосунці, що вперше інстинктивно шукають материнське молоко, подерлися вгору. Опинившись на хорах, збентежились, бо здалося — порушили щось утаємничене, святая святих цього

Садгірський органон

храму, і, збившись черідкою біля сходів, винувато шулимося — ніяково було тікати і страшно поворухнутися.

Ми бачили спину органіста, який самозабутньо грав, навіть не здогадуючись, що за ним чекають кари малі грішники. Трохи далі, за органом угледіли ще одного рослого чоловіка в сірій робочій блузі, він так само, як органіст, зосереджено натискав ногою на велику дерев'яну педаль — гейби надимав ковальські міхи. Наш мишиний шурхіт певно таки “прогриз” густу фактуру хоралу, бо музика раптом перестала грати, і, глянувши на нас, чомусь не нагрімав, лише весело запитав: “Кого маю честь бачити?”. Ми недоладно, навперербій зажебоніли, що з хору музичної школи. Не ховаючи радісного подиву, підвівшись, органіст гречно вклонився — наче тільки нас і чекав: “О — славні співаки музичної академії, маю велику честь вітати вас!” І тут, уже зблизька, на відстані двох-трьох кроків, бачимо, що перед нами не Ангел-сурмач, і не світиться німб над його голомою головою. Був це добре знайомий нам дядько, якого щодня виглядали, як Бога, бо до великої перерви, між уроками, на мотоциклі з коляскою привозив у шкільний буфет баняки з обідом і наші улюблені, неповторні, дарма що трохи пересмажені, гарячі пончики з повидлом — 3 копійки штука.

Відчувши нашу непогамовну цікавість, органіст дозволяє торкнутися мануалів і кожен, обережно, одним пальчиком пробує намацати глибину тієї “органної космогонії”, але вона бездонна, і вже її обертони бринять, відлунуючи, як у соборі, в наших дитячих грудях.

Так — це було наприкінці п'ятдесятих.

Музика

*В саду шкільному навесні
Розквітла музика фіалок,
Пригадую, немов у сні,
Веселий дзвін блакитних скалок.*

*Лягали на мої вуста
Землі і неба чисті звуки.
Бродила музика густа,
Хмільний метелик сів на руку.*

*Скажи, чи я твоя дочка? —
Спитала безпечальну днину.
Та вже на кінчику смічка
Погасла сонця павутина.*

...Скільки себе пам'ятаю, із самого малку до зрілого віку, мене ніколи не “гризли” амбіції. Можливо, через те, що в тих румунських селах, в яких минуло моє раннє дитинство, почувала себе абсолютно безпечною від зла, бо для мене тоді зла не існувало, вся світобудова бриніла благоговінням: Buna dimineata, domnule director... Доброго ранку, пане директоре... Цей безмежний світ вбраних у білосніжні сорочки хат, аж по самі вікна підведених синім, обважнілі від плодів сади, горочки, підсапані, підгорнуті; підв'язані до тичок, рясні китиці парадайок¹, вінитів², перцю, гороху, квасолі, що пнулися вгору; світ із шорстким і сумним запахом дозрілих соношників і кукурудзяного лопушиння, і з людьми, що навіть при забарній роботі в полі чи при маржині, шанобливо віталися з моїми рідними. Buna dimineata, domnule director... — відчувала цей, мені дарований ранок із хатами, садами, городами, птаством, паствіниками, неквапливими коровами, гадами і газдинями: Buna dimineata, domnule director... — з усіх сил притискала його до грудей, аж подих забивало від радості поштового поступу мого діда...

Наближався час великих перемін. Якось дідусь повернувся з міста в піднесеному настрої, сповістивши нам із бабусею, що дістав у Садогурі, на Баранівці, парціль³ під будівництво хати. Садогура була біля його родового гнізда, Рогізної, а трохи далі, за Рогізною і старою водокачкою вже починалося передмістя Чернівців. Дідусь у найпривабливіших тонах змальовував місце, де вже зовсім скоро ми будемо жити:

близько до міста і до родини, в кінці городу тече річечка, славнозвісний Мошків потік, поруч старий млин, недалеко школа. Мені все подобалося, особливо річка, де сподівалась навчитися плавати, але сама назва кута, “Баранівка”, ображала: бо ж усім відомо, кого обзивають “баранами”.

Здавня оселившись тут, місцевий люд впевненіше почувався, газдуючи на власному обійсті, де, крім доглянутих городів та садів, “кожної тварі” завжди було набгато більше “парі”. Місцевим газдам зрозумілішою, ближчою до серця була пісня:

*Вівиці мої, вівиці,
Вівиці та й барани,
Хто ж вас буде пасти,
Як мене не стане?*

ніж історія роду барона Мустьяци, завдяки якому 1801 року Садогура отримала Магдебурзьке право. Я також мала бути йогою влячна, бо якби не барон Мустьяца — не було б і тієї вулиці, на якій мій дідусь, Микола Майданський, збудував будинок. А головне — цей кут ніколи не був “Баранівкою”, а завжди Баронівкою — відчуваєте різницю?.. Тут, лише перебіжи вузьким провулком угору — і відразу починався Вертоград Баронського саду, а також зарослий осокою ставок, де щоліта, пускаючись “нюрка”⁴, наші паливоди виринали, обліплені “дармовисами” п'явок.

Дорога, на якій ми оселилися, лише засвідчила те, про що дізналася значно пізніше. На ній, з часу розбудови баронського маєтку, загніздилася челядь та ремісники, що ревно доглядали угіддя свого пана. Їх доправляли з різних місць імперії Габсбургів, і щоб вони прижилися на новому генеалогічному дереві, дбайливий господар задалегідь збудував їм добротні невеликі, муровані будиночки, під бляхою та черепицею, що вистояли (а, може, ще й досі стоять) до 60-х, в деяких із них мешкали мої однокласники. Цю вулицю на правду, можна було б назвати вулицею “Дружби народів”, хто тут лише не мешкав: поляки, німці, євреї, румуни, чехи, цигани; деякі з них, попри все, зберігали тайну ремесла своїх далеких предків і через те “мали честь між людей”.

Старші ремісники гречно зверталися один до одного на “Ви” і “пане”, та за звичкою, вітаючись, скидали капелюхи. Навіть фірман, сидючи на передку свого візка, завжди відповідав на вітання торканням рукою капелюха. Засмальцьовані ленінські картузи “рабочего пролетаріата” тут не прижилися і люди поважали один одного, не зважаючи на статус та орбіту своєї діяльності. Прихід “визволителів” не обминув Баронівки і тут, поруч із місцевими, все частіше оселялися військові та різна, аббревіатурно-совецька (райком, партком, профком) номенклатура. Вони, особливо військовики, розмовляли між собою російською; їхні діти, певно налякані жахіттям “бандер”, сторожко виходили за ворота своїх дворів, завжди чистенькі, доглянуті, попервах лише заздрісно спостерігаючи за “хрестовими походами ордену босих злодюжок” за бурштиново-сонячними “білими черешнями”, на “Святу землю” Баронського саду. Та доки прийшли хлопці не навчилися по-нашому — їх до кумпанії не приймали і в-одно обзивали: “москаль-роскаль!”. Напевно, са-

Органіст

*Провінція, костюль, музична школа,
Цирує рвані хмари шпиль старий,
Тонкою цівкою струмить згори
Хорал і розтікається спроквола.
Немов густа живиця з-під кори
На мануали скапує, і кола
Од звуків розтікаються довкола,
І засвербіли крильця в дівотори.*

*Так, ми, малі, зліталися на хори,
Хоч нам тудиказано було.
А органіст здіймав біде чоло,
І вже його нема. Лиш грають гори.*

*У будень він возив (це не секрет)
Гарячі пиріжки в шкільний буфет.*

З поеми “Чюрльоніс”
1985 р.

ме тому вулицю, на якій мешкали дві, три родини “красной армії”, що “всех сильней”, спочатку назвали іменем В. Чкалова, яке нічого для нас не означало, як і вулиця Моріса Тореза, яку люди почали називати “Марії Терези”. Тому, щоб надалі не відбувалося таких курйозів і мешканці славної Садогури не переінакшували імена героїв французької компартії на зрозуміліші імена августійших осіб Габсбурзького двору, згодом нашу вулицю перейменували на Вчительську.

Як тільки сільські калабани вкрилися м'яким теплим пилом, ми, назавжди попрощавшись із молдавською Магалою, рушили дорогою на Чернівці. Оскільки наш будинок лише будувався, за згодою наймолодшого дідусевого брата, Георгія, вуйка Доди, ми мали тимчасово, до вікінчення однієї з кімнат, оселитися в нього, а саме, на нашій ділянці, де колись стояла хатка мого прадіда, а тепер господарили вуйко Дода з тіткою Марією, яка вважалася кращою кухаркою на цілу Рогізну, Садогуру та околиці села. Вміння дати лад на велелюдних весіллях, додержуючись узвичаю та чину: коли розчиняти калачі, які ритуальні страви готувати, що за чим подавати, майстерність рядити між армією свашок та челяді — чи не головний обов'язок, який з гідністю виконувала тітка Марія за лаштунками освяченого Божою волею дійства княжого бенкету, де, як і тисячоліття тому, були князь із княгинею, бояри, дружки, світелки. Коли хотіли похвалитися гоноровим весіллям, називали два головні мірила високої оцінки — кухарика Марія і грали Глинницькі музиканти.

На широкій зеленій толоці, що починалася відразу ж за ворітьми хати вуйка Доди, як і колись, паслися гуси та дрібна живність, а з ними і ми, малі, борушкалися. По Великодню та в храмові дні тут був данець, де на високому помості, як боги на Олімпі, шкварили свої “вальєри”, чардаші, коломиїки-гуцулки, польки та хори ті ж Глинницькі цигани, а під ними вирувала молода нестримна кров і кипіли людські пристрасті.

Мені ще й досі пахтить оте Марієне подвір'я темними, важкими китицями “битого ліляку”⁵, що огорнув бузковою охолодою, викопану ще моїм прадідом, стару “кирицю”⁶ зі студеною джерельною водою. Любила бігати за Марією, наче те погане кура за квочкою, коли вечорами йшла до стайні, доїти корову; зі мною, до кумпанії, з підскоком несли мої ровесники: телятко і двійко сиво-рудавих кошенят. По кутках стайні густим теплим павутинням снували сутінки, а там, у глибині, наче перед священним божеством, на маленькому ослінчику, ледь не навколпшики, сиділа Марія і чи то пряла біле повіско, чи перебирала пружні, дзвінкі тони молочних струн. Ми, малі, завмирили, вбираючи утаємничене, шаманське ремігання, відчуваючи шкірою дух теплої молочної купелі. Ледь тріщав гнотик закуреної лямпи — у цій священній Яскині ми слухали молитву молока.

Невдовзі мене записали до другого класу середньої школи-десятирочки, а також, успішно витримавши нехитрі вступні іспити до музичної школи, я була зарахована до класу скрипки. Щойно ми увійшли до свого нового дому, де дві викінчені кімнати зустріли нас непорочно білою пороженчею, прийшла поштарка і принесла повідомлення від мами. Скрипка-тричвертівка, що прилетіла з Красноярска, випередила маму, яка лише збиралася в далеку дорогу додому. Нова скрипочка відомої московської фабрики музичних інструментів сяяла золотистим шелаком; вправно налаштувавши інструмент, дідусь першим торкнувся її струн. Я дивилася на неї, як на гарну, блискучу цяцьку, навіть не підозрюючи, яка довголітня мозольна праця мене підстерігає в цій тендітній, вередливій “іграшці”.

¹ Парадайка — помідор (місцеве).

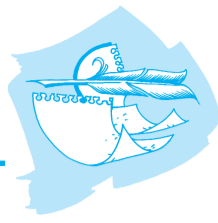
² Вінити — баклажани.

³ Парцілья — ділянка під забудову.

⁴ Нюрка — пірнати (місц.).

⁵ Битий ліляк — махровий бузок (місц.).

⁶ Кириця — криниця (місц.).

Валентина Коваленко. І клином зійшлися світи на Україні

Читаю Шевченка. У сивому глибі-схові
Себе оббуваю. Своє начуваю пРА
У леготі глини, обдиханій вічним Ра,
У плескоті пілок полотен на плесах ДніпРА,
У шепоті капиш, що крешуть у небо
словом...

Читаю Шевченка. А він – за горою гоРА,
І то ж не положі: вершинами – в хмари –
верші!

Читаю усоте – й оговтуся щоРАз:
“Все йде, все минає”, та лиш не мина ТаРАС.
“Все йде, все минає” – та він на порі.
Як перше.

А він на порі: “Борітеся!” Поборіть!
Коли москалями на Сході степи зрябили,
Коли матерями безхресті ячать могили
Та гібють села, де блудить безрідно Рід.
Читаю Шевченка: “Борітеся!” Поборіть!

А він – на порі-бо: знов тешуть ярмо Яремі
й на землю пРАрідну вже лейбить новий
торгаш...

Читаю Шевченка – і думи його сварга
Дискує під засів цілик укрАїнський
недремно
І сіє молитви, що сходять у сотні загат...

І знов блок-постами ТаРАсове слово вища –
садок щоб вишневий і хата, і мати, й син, –
мужніший од батька. Щоб з пРАщура –
Орій-Русич,
і слава і воля; і пРАщурки пісня вища...

Читаю..., а в груди пугукнув північний сич –
І степ чорноземно на подих терпкий
поближчав...

І клином зійшлися світи на укрАїні. На Рать.
І згуком чернечим гуртує до зброї ГоРА.

Пісня

Одиноким зозулем
визозуливсь досвіток.
Зозулиста росами
й тиша – раїна.
В сизині тій подихом
загусаю – Господи!
Люди щоб не зуспили:
відьма ж мов, мана!
В луках вошколупиться
річенятко миршаве,
солов'ями вербоньки
вцитькують його...
пані Алібрантшею
на могилі вищаю,
розкошую панею
на село все. Гой!
Он садків скрилачені
вишноквіті куполи
хвилю – і Ярилочком

утренню зачнуть.
Ще туман купавами
доцвіта над купіллям,
ладанить над купіллям
тремкітного сну.
Ладами-левадами
та над лісосмугами,
над полями, хатами
та поверх майдан –
прадх мій велеситься
й рідно сходить тугою,
золотою тугою.
А душа ж – роздай!
Чиста, як при сповіді,
вірна, як при родові,
на лобов зурочена шедру, як дорід.
Самгородський краю мій,
ти – в мені догодою,
й при тобі я піснею
ладна дозоріть!

Польова ідилія (цикл)

Кульбабється сонце
у свіжому розхлюпі висі.
Вже травень у полі
петрове батожжя ісплів –
й припашує літо.
Ще глум не торкнувся колін,
штани – будяків, собачок
чи чіпкої липчиці...
В підступнім жданні пастухів –
ойойойкові гнізда,
на згірках медами
загус коров'як золотий.
Там “любить” жадане
відьмують ромашкові звізди,
Щоб вирієм білим
до когось когось донести.
Юнклива берізка
гаремно там чаші підносить,
пряже молочай
та від соку риплять пирії...
Там шоки цілують вітрів
літавиці-рої
й світи увіходять у тебе,
увібрані в роси.

Перший світ батьковий

Батько косить на пашу
бережини, лощини, майдани...
цвіркунів, різноквіт,
сонце з вітром в покоси кладе...
Вилоскочує усміх
ластів'ям розгоджений день, –
сінокоситься батьку.
Як завше, привітно і ждано.
Далі – торба від зайця
у щемливім затінні ожини;
чорні батькові пальці
тнуть скорину смажку часником –
й аж за вухами ляска –

“перехвачуєм”. Далі – спочинок:
до Вогневої латки
прошкуєм старим дубняком.
Десь посмітюшка цівка,
он жовтобрюхи спалах в міжвітті,
метушня комашина,
на північ – з'їжачений мох,
і в суничнім елеї –
таїна наша з батьком на двоє
та хапливе пізнання
того неспізанного літа...
Докосив себе батько...
Бережини, лощини, майдани,
Цвіркуни, різноквіт
не дурманять пусті горища...
Та отим косовицям
я і досі складаю осанну,
бо від них його світ
дивословом в мене зазвучав

Другий світ

материн

Васильків жаровиння
схили спашені ще загнічує,
ще визорує липень
в миколайчиків синіх променях.
Звіробоем і кашкою
розтрусилось в траві купайлечко,
в ніжних пучках ромашки
позолоту свою виніжує.
Шепче чепчиком тиша,
матерню й собі материнкою:
жовтоплюший безсмертник
з синулям білобрисим сплутала!

Третій світ

мій

Мені від батька – рання сивина.
Мої жита ще перепел не виспівав.
Моїх чуттів неміряна ще тиснява
й на пісню – нерозладжена струна.
Мені від батька – рання сивина.

Мені від батька – сіно медвяне
і дух сосни, рубанком в диво тесаний,
і поле, що вітрами-перелесами
до лету розметрежує мене.
Мені від батька – поле медвяне.

Мені від мами – світ у ті Світи,
яких не перебуть,
й не обійти
й не вимірять...
Лиш серцем досвітить.

З 33-го...

Ні хреста, ні хресточка...
Хіба що он камінь єдиний.
Цих могилок синці
не болять вже нікому давно.
Цвіркуни лиш голосять –
Ото і всієї родини,
Та в густих вишняках

За спокій досі гірке вино.
Гай поснули собі,
Негодовані, кволі, роздерті...
Тільки вітер дзвіночки
По душах по їхніх торка.
Й гоїть вічність свою
Україна в барвінках та дернах.
Й з вуст молитви оскома
не сходить,
Мов терни, терпка...

До земляків

“Бий свій свого, щоб чужі і духу боялися”.

Хто ми? Недобитки?! Біль душу розтина.
Та ми ж таки – батьків преславних діти!
Й хіба, скажіть, з добірного зерна
Збуять колосся може пустоцвітом?

Хіба ж на перехрестях наших доль
Тарасові дороги розп'ялися,
Щоб ми – нащадки вільних козаків –
Недобитками в світі нареклися?

Ні, ми народ! В нас все для цього є:
І пісня, й найніжніша рідна мова...
Я вірю, що ніхто нас не уб'є,
Як ми себе в багно не втопчем знову!

А то завикли свій – свого скоріш,
Щоб і чужі боялись? Відсахнутьсся!
І буде нам ціна – іржавий гріш,
Коли і наші внуки назовуться
Недобитками. Корчимо язик.
Дурне пришили слово замість вінця,
А ми ж – українці,
Боже, ми ж –
Українці...

Всім тим, хто поклав свої голови за слово,
сповнене Україною (Н. М.)

Не кануть в Лету, їм – в небесний лет!
Собою доторкаю душ їх легіт,
І чую: біль холоне, наче глей –
гризе, гризе його ворожий скрегіт.

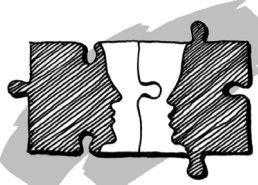
Не вигризе, загоїть щоб мене,
загоїть у мені щоб слово їхнє!
Отому болю, боронь Боже, втихнуть –
Україна знов кайданом калатне.

Надивлюю тривогою людей,
холодний протяг в їх вчуваю дусі.
Як мало нам болять осьмачки й стуси,
Як довго ще до себе ми ідем.

Чи вивелись, а чи перевелись –
ненависні, байдужі і дволикі,
двововні недововні й недоріки.
Хто нас зачав такими і коли?

Чи канем в Лету, чи в небесний лет, –
собою ж доторкаю душ їх легіт.
У мене біль вхолонув, наче глей –
не вигризе його ворожий скрегіт.

Словник українських
східнословобожанських говірок

Слово про Словник. Із любов'ю

записаних у діалектологічних експедиціях протягом 2002–2021 років викладачами та студентами Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». Розкажіть про ці експедиції.

К. Г.: – Експедиція в той чи той населений пункт – це ціла історія підготовки викладачів і студентів, зокрема й укладання чи вибір питальника або темарію фонозаписів, планування часу експедиції, вибір говірки, вивчення її історії тощо. Кожна експедиція чимось запам'ятовується. Скажімо, у 90-х роках тепер уже минулого століття ми збрали матеріали із 45 населених пунктів Луганщини для Словника українських народних говірок за питальником Й. О. Дзєндзелівського (а це 3500 питань!) й передали ці томи (кожен з них мав не менше двохсот сторінок) у відділ діалектології Інституту української мови НАН України. Шкода, що тоді ми не мали потрібного обладнання, аби здійснити фонозапис цього матеріалу. Однак уже сьогодні це історична пам'ятка, що свідчить про особливості мови конкретного населеного пункту. Сподіваємося, ці записи збережуться в архіві. Наразі ми намагаємося створити фонотеку наших говірок, записуючи діалектослів на електронні носії інформації, але від цього неповторність поїздки в село не губиться, а, можливо, навіть стає ще трепетнішою, бо нерідко ми чуємо: «Приїжджайте до нас ще. Нам це дуже потрібно». І оце відчуття, що ми робимо потрібну справу, не порівняти ні з чим.

Чи доводилося вам плакати над ... словником? Мені ось довелось. Бо з його сторінок – скільки око *захватить* – сосяники цвітуть і кукурузиння лопотить, наче крила предивної птиці. От подую вітер сильніш – і злетить з тих крилах моя Оріхівка, і долине над балками й *капустниками*, над *посадкою* й *железною* дорогою, завмерлими шахтами, блокпостами... Аж до Києва, щоб обняти мене, свою сироту...

«Словник українських східнословобожанських говірок» (ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2021) зробив велику справу. Він цілому світові сказав, що наша мова, хоч і говіркова, але – українська. Тобто що й ми, східняки та східнячки, – теж українські люди. Бо ж не раз доводилося чути: є, наприклад, галицький діалект, а ваша балачка – таке, суржик. Та, зрештою, і земляки та землячки мої часом знічено говорили: «Та ми по-українськи не дуже, більше суржижком балакаємо...»

Власне, наші говірки «вийшли в люди» не сьогодні. У 2002 році було опубліковано перше видання «Словника...», що його ініціював світлої пам'яті професор Віктор Ужченко. Затим – протягом мало не двадцяти років – тривало збирання діалектного матеріалу. Провалилися численні експедиції, були укладені дві хрестоматії діалектних текстів, захищена не одна дисертація. І от...

Про нове видання, про нашу рідну мову, про нас у ній і з нею говоримо з укладачками й редакторками: Катериною Глуховцевою – докторкою філологічних наук, професоркою ЛНУ ім. Тараса Шевченка, та Валентиною Лесною – кандидаткою філологічних наук, доценткою цього вишу.

О. Б.: – Поява «Словника українських східнословобожанських говірок» виконала далеко не єдине призначення. Які вони, місці «Словника...», на вашу думку?

В. Л.: – Основна місія, як і в будь-якого діалектного тлумачного словника, – описати лексичний склад мови, що має специфіку на конкретній території, у нашому випадку в північній частині Луганщини. Ми намагалися не лише максимально точно розтлумачити те чи те слово, а й подати приклади його вживання в діалектних текстах. Ще одне завдання, яке ставили перед собою, – зафіксувати якнайбільше слів, що сьогодні вже виходять з активного вжитку й переходять до розряду архаїчних, аби зберегти їх для наступних поколінь. Бо навряд чи сучасні мовці пояснять, що таке *баска*, *чимарка*, *шанька*, *шельмак*... Тому використовували не лише сучасні діалектні тексти, а й матеріали етнографічної праці кінця XIX століття «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии».

Є й ще одна місія. Ми невтомно повторюємо, що говірки Луганщини **українські**. І наш словник переконливо це доводить. Свідомо не прибрали з переліку населених пунктів ті, що зараз перебувають під окупацією. Матеріали в них ми записували ще до першого видання, але й зараз ці села говорять українською.

О. Б.: – У передмові зазначено, що «... словниковий фонд доповнено з... текстів,

В. Леснова (у центрі) зі студентами під час тренінгу

Особливо пам'ятними є експедиції в ті населені пункти, де ми не змогли з першого разу записати матеріал. Це, зокрема, село Олексіївка Білокуракинської СелТГ Сватівського району, до якого завітали 1999 року. Ми не могли зрозуміти, чому люди відмовляються з нами говорити. Навіть свекруха директорки місцевої школи почала ховатися й говорити: «А хто вам сказав, що я щось знаю?» Мати вчительки фізики сказала, що спілкуватися не буде, бо в неї болить голова. Ми пішли до жінки, котру знали як учасницю вокального ансамблю, але вона навіть не пустила нас на поріг. І лише в школі, де розглядали кабінет української мови і літератури, а також знайомилися в матеріалами, які збрала сама вчителька, ми зрозуміли, що це село дуже постраждало від голодомору. На одній із вулиць, за свідченням старожилів, було вісім чи дев'ять млинів, тобто жили заможні селяни, але ніхто з них не пережив цього лиха. Порозходилися, хто куди міг. Як сказала вчителька: «Мати пішла в один бік, батько – в інший, а діти – хто куди. Хто залишився живий, той повернувся додому пізніше». Тому й через багато років селяни не наважувалися говорити про минуле...

Важко навіть описати наші почуття під час експедиції в село Піски Новопсковської СелТГ Старобільського району, де в центрі, навпроти сільради, побачили зруйнований храм. Жителі говорили неохоче, оглядалися, неначе боялися, щоб ніхто їх не підслухав. Та все ж ми довідалися, що храм був дуже красивий, його любили віддудувати селяни. Але в 30-их роках мину-

лого століття з нього скинули дзвін, рознесли ікони, заборонили служби. Спочатку тут зсипали зерно, потім, коли побудували комори, храм стояв порожній, продовжував розвалюватися. І от уже в 90-і роки в ньому на мотоциклі стала кататися молода пара. Але це тривало недовго – вони розбилися. А потім знайшлися «сміливці» (так назвали селяни цих людей, більше про них не стали говорити), які задумали підірвати залишки церкви. Замість стін лишилися купа цегли. Проте, як говорять пошепки селяни, усі, хто був причетний до вибуху, померли не своєю смертю. До речі, розповіді, які були покарані «вищими силами» ті, хто безпосередньо брав участь у руйнуванні церков, ми чули в багатьох селах (Паньківка, Волкодаєве, Новобіла)...

Незабутні враження справили зустрічі з переселенцями з Лемківщини (с. Переможне, Лугутинська МТГ Луганського р-ну). Про це ми написали у книжці «Нотатки до мовного портрета переселенців з Лемківщини» (2006). До сліз були розчулені, коли побачили довгий стіл у фойє школи, жителів-переселенців (їх було десь із сорок), які співали пісні й широко тишилися, що на них врешті-решт звернули увагу. Ті, хто пам'ятав, згадували про довгу дорогу до Переможного: їхали у вантажних вагонах, везли з собою, хто міг, худобу, хатне начиння; на зупинках шукали поживи для корів, гусей та курей. Дуже важкими були перші роки життя в напіврозвалених будинках, із яких виселили полонених Другої світової війни. Старші люди говорили, що в школі

ше в аудиторіях університету, а й у бібліотеках, кав'ярнях, крамницях. Може, колись і їхнє мовлення хтось запише для словників.

О. Б.: – Ви обстежили близько трьохсот населених пунктів Луганщини. Мабуть, що не село – то свої слова, чи не так? А чим відрізняються, наприклад, говірка в Городищі (Біловодщина) і Дяковому Антрацитівському району?

К. Г.: – Кожне сільце, як кажуть, має своє сільце. І можна було б тут перерахувувати окремі риси, властиві тій чи тій говірці. Але скажу не про це. У селі Городище Біловодської СелТГ Старобільського р-ну, яке виникло наприкінці XVII ст. на місці колишнього старого укріплення, і досі збереглися давні легенди. До речі, вони не раз привертати увагу багатьох дослідників. Першим записав їх харківський фразеолог О. С. Юрченко, другим – літературознавець О. І. Неживий, потім – я.

Багато років живе в пам'яті людей легенда про лебедину вірність і любов, неначе селяни намагаються назавжди закріпити високі почуття, зберегти духовні цінності людей, виховати дух гордості й відваги. У легенді йдеться про красеня Івана, який вірно полюбив юну Оксану. Та проти їхнього щастя були налаштовані пан і пані. Перший хоче віддати юнака в солдати, друга – продати дівчину. Але молодята не захотіли миритися зі сваволою панів і вирішили втекти від гнобителів. І ось густими заростями осоки, понад берегами Деркула, тікають закохані. Та сили їх покидають, а кінна погоня все ближче й ближче. Тоді молода пара стрибає з крутого берега річки у воду...

Минуло багато років, а легенда про цих закоханих досі живе в селі. Тому місце, де відбулася описана подія, називають *Лебединою могилою*, бо кинулися у воду Оксана та Іван, однак волі не віддали.

Неподалік від тієї річки, біля церкви, уже багато століть існує пагорб, який утворився ще за часів мезоліту, коли на місці села, за переказами, вирвало безкрає море. Свідченням цього є морські камінці та скам'янілі рештки риб. Коли море висохло, на цьому місці утворився пагорб, а згодом люди насадили на ньому дерева ялини, ліщину, дуби та осики. На пагорбі, під розлогим дубом, лежить великий камінь. Старі люди говорять, що біля того каменя заховано скарб давнього ченця, який переховувався в селі під час репресій. Цей пагорб називають *Монашин*.

У с. Дякове Антрацитівської МТГ Ровеньківського р-ну (нині воно перебуває на непідконтрольній території) ми записали розповідь про звичай *квітчати солдата*, якого етнографи не знаходять в інших ареалах України. Старожилі пригадують, що в 50-х – 60-х роках ХХ століття дівчата села дарували хлопцям, які йшли до лав армії, власноруч вишиті й обплетені мереживом хустинки. Проводжаючи солдата, прищиплювали їх до рукава верхнього одягу або до шапки. І коли хлопець прощався з односельцями, хустинки розвивалися на вітрі, це було дуже красиво. Таку хустинку він тримав при собі як оберег.

О. Б.: – У моєму рідному селі Оріхівка свого часу панувала говірка, притаманна хліборобській частині Луганщини. Дідусь походив із села Церковного, бабуся – з Ганнівки (потім села переіменували на Красное і Новоанновку). Побравшись, вони разом із кількома такими самими молодими парами й заснували Оріхівку. Від Церковного до Ганнівки недалеко, тож і говорили майже однаково. Було чимало слів і висловів, яких я не чула деінде. Скажімо, «*Гимнути*» – тобто, швидко побігти, «рвонувши» з місця. Або «*опЕцьок*» – невеличкий товстунчик, частіше дитина. Бугай, коли сердиться, «*бурить*», у ставку – «*бубирГ*», у полі – «*сулакИ*», у садках в'ється «*паутЕль*» і співають «*сюрчикИ*». Восени бабуся приносила з «совхозного» поля «*сосяничиння*», щоб «у *песці розтоплати*» – та доводилося бігти «*оранкою*», щоби не зловив «*управляючий*», «*чорти його батька знають*»... От уже й прошу моїх співрозмовниць узяти в мене трохи тих слів для нового, дай Боже, видання. Бо, мабуть, окрім мене, ніхто вже тієї оріхівської

говірки не знає — село маленьке, ще років зо двадцять тому стало геть русифіковане, а зараз і взагалі під окупантом...

В. Л.: — Така пам’ять про слова рідної говірки надзвичайно зворушлива. Нещодавно мені написав один математик, програміст, що хоче придбати наш словник. На моє запитання, що саме його зацікавило, він відповів: “Я хочу знову почути голос своєї бабусі, і єдиний шлях — це знайти лексикону степового говору або принаймні сусідніх говірок”. Такі відгуки надихають і окрилюють, тому, думаю, буде й третє видання. Запишіть усе, що пригадаєте, а ми неодмінно до словника додамо. До речі, є й у цьому виданні такі слова, які нам називали люди, ніяк не пов’язані з лінгвістикою, коли дізнавалися, що ми такий словник укладаємо. Скажімо про те, що в с. Половинкине жінку або дівчину, яка любить без діла вештатися по селу, сусідах, називають *подворашня корова*, розповів мені лікар, а про те, що рибу вона смажить *цілячком*, почула від прибиральниці в університеті.

О. Б.: — Розкажіть, будь ласка, про вплив: де більш український вплив на говірку, а де помітніше зросійщення?

К. Г.: — Так склалося історично, що серед східнослов’янських говірок, які належать до материкових українських, бо є продовженням полтавського й харківського масивів, є острівні російські говірки, первісно заселені вихідцями з Курської або Білгородської областей, а також говірки, у яких вплив однієї мови на іншу був сильніший, ніж будь-де. Так, скажімо, село Велика Чернігівка первісно було заселене українськими козаками (сама назва села про це свідчить). Але оскільки дозаселення відбу-

Часом вдавався до “місцевих” слів Володимир Сосюра. Жили й творили у різні часи, та критикували їх за одне й те саме — “засмічення” мови. А може, навпаки — вони збагачували нашу мову?..

В. Л.: — Осколки тої хати, про які Петро писав, нам ще довго треба буде збирати. На щастя, часи, коли в наукових журналах друкували статті про те, як треба боротися з діалектизмами, минули. Сьогодні діалектні слова часто виражають всіма барвами на сторінках художніх книг. Не раз згадувала мудру пораду класика “не бійтесь заглядати у словник”, читаючи у віршах Ліни Костенко про *міщан ошкірені лаї, чорне кияшиння, таранату, рівну нулю...* Ось тут і ставали в нагоді діалектні словники. А як *пугутькає в сутемряві синета-ліс*, про який поетеса розповідає в “Древлянському триптиху”, остаточно зрозуміла, лише коли в маленькому закарпатському селі почула, як на вечірній зорі озвався той ліс таємничими голосами сичів. Марія Матіос, Мирослав Дочинець, Петро Мідянка, Василь Кузан, Олена Лотоцька — цей перелік сучасних письменників, які майстерно влітають у свої твори рідну говірку, можна продовжувати довго. Усе частіше, як писав Петро Біливода, “із прокурених міст геть у села нас пам’ять штовха”. І ми привозимо із тих сіл неоціненний скарб — рідне мамине й батькове слово, яке збагачує не лише мову, а й душу.

О. Б.: — А як місцеві мешканці самі ідентифікують мову, що нею спілкуються?

К. Г.: — У багатьох населених пунктах ми зверталися до діалектоносців, що спілкуються українською, з питанням: *Якою мовою ви говорите?*

Катерина Глуховцева на зустрічі зі студентами (Старобільськ, 2015 рік)

валося вихідцями з Росії, та й село розташоване поблизу Станиці Луганської, де превалює російська мова, то слідів української мови у Великій Чернігівці знайти важко.

У селі Євсуг Біловодської СелТГ Старобільського р-ну спостерігаємо зворотнє явище. Первісно в ньому оселилися росіяни, проте дозаселене воно було українцями, та й знаходиться говірка в українськомовному оточенні. Отож частина населення говорить мовою, що викликає нерідко подив у багатьох. Тут російська вимова накладалася на українську лексику, хоча чимало “йовсузців” говорять українською.

Помітним є вплив родинної традиції. Скажімо, в тому самому селі спостерігаємо вживання дієслів неозначеної форми з формальним показником -ти і -ть відповідно до традиційної вимови в сім’ї (*ходи ти, ходи ти*).

На мову місцевих жителів впливають і такі чинники, як близькість кордону з Росією, близькість великих міст, у яких превалює російська мова, коли більшість населення працює в місті, а живе в селі.

О. Б.: — У збірці нашого земляка, великого поета Петра Біливоди “Ось така мені випала доля...” (вийшла, на жаль, уже по страшній Петровій смерті) є вірші, написані нашою говіркою.

Ось, наприклад: “На восьме марта маму поздравлять...”:

*Там мама трубку держе, як гранату,
до взрива ще чотирнадцять минут:
розірветься на часті наша хата,
а збирають осколки треба тут.*

Наші спостереження засвідчують: більшість мовців усвідомлюють, що вони спілкуються мовою, яка має певні відмінності від літературної. Зокрема, чимало мовців у визначенні мови апелюють до населеного пункту, у якому вони живуть: *по-стельмахівськи* (с. Стельмахівка), *по-марківському* (с. Марківка), *по-осинівському* (с. Осинове), *по-новобілівському* (с. Новобіла). Є й такі, що відповідають: *по-хахлячому, ми хахли, то по-хахлячій й балакаємо*.

Немало й відповідей, що вказують на діалектні особливості мови: *по-нашому, по-своєму*. Переважна ж частина респондентів стверджує, що вони говорять українською мовою, але не рафінованою літературною (*ми українці, балакаємо по-українському, ну не так, як Алла Мазур, хоч це ж однак українська мова*).

Деякі респонденти оцінюють своє усне мовлення так: *наші батьки так балакали, так і ми балакаємо*.

О. Б.: — Обіцяю, що коли повернусь (правда, дедалі частіше кажу: “Якщо повернусь”) до своєї рідної Оріхівки (тепер у нас вона Горіхова Балка Молодогвардійської МТГ Луганського району, а в окупантів — село Советское)... Так от, коли повернусь, розкажу вам, чи ще хтось знає, чи пам’ятає, як говорили в селі моє дитинства. Моя мама до останніх своїх днів так говорила. І я з нею...

Розмовляла Олена БОНДАРЕНКО

Про слова

Аліна АКУЛЕНКО

Перекладаю зараз книжку, про яку можу сказати (за умовами договору) лише те, що захокуюся в неї з кожним словом.

І в ній є моє улюблене, про слова. І їхню силу.

1. Кожне слово має своє силове поле. Воно, як магніт, притягує до себе результати. Хороші слова — хороше. Погані слова — погане.

2. Мова ненависті існує. Вона перетворює звичних людей у солдатів ненависті. І нею користуються значно частіше, ніж мовою любові.

3. На протигагу мові „не-можу“ існує мова „можу“. До мови „не-можу“ вдаються жертви, які цілком аргументовано пояснюють, чому не можуть досягнути, перемогти, здобути.

„Можу“-мова — царица героїв. Утім, герої тут — це не обов’язково переможці, але обов’язково ті, хто спробував змогти.

Традиційний етикет українців під час звертання

Галина ПАГУТЯК

Ми всі згодні з тим, що українці мають володіти рідною мовою. А чи дотримуються вони мовного етикету у спілкуванні з особами різного віку, сімейного та суспільного статусу? Не знаю, чи цьому вчать на мовних курсах, але мали б навчати. Зараз, коли дітей вивують телевізор і соціальні мережі, незле нагадати прості правила і їхнім батькам. Та й диверсанта можна упіймати на незнанні мовного етикету. Колись передягнених на повстанців енкаведистів могли упізнати не лише по вишитих сорочках, які в кожному селі мали свій орнамент, але й по тому, як вони дотримувались мовного етикету. Неповага до людини при звертанні виявляється у фамільярності, сексизмі, ейджизмі, не властивих українцям. Мовна деградація веде до деградації моральної.

Я виросла в галицькому селі, тому буду опиратися на той етикет спілкування, який засвоїла змалку, спостерігаючи за поведінкою дорослих. Альфа і Омега — кличний відмінок: *мамо, тату, діду, Василю, Маріно тощо*. Без усяких підручників ми використовували завжди і всюди кличний відмінок. А зараз це маркер мовної освіченості і те, що відрізняє нас від москвитів і хохлів.

Казати “ви” чи “ти” до старших родичів — це не обов’язково зараз, і нічого поганого в тому немає. До батьків ми зверталися на “ти”, до баби й діда — на “Ви”. Бо так ми домовилися.

Ніколи за жодних обставин у нас не зверталися до старших людей — діду й бабо, тільки до своїх кровних. То була би страшна образа. Кожна нормальна жінка чи чоловіка жінка середнього віку чи старшого здригається, почувши таке звертання від незнайомих людей. Це як привселюдний ляпас. У новинах пишуть про бабусь

Мова „не-можу“ пропонує нам словник виправдань і звинувачень.

Мова „можу“ багата на слова, які спонукають до дії і описують отримані результати.

4. Наша мова — найпростіший спосіб самонавіювання. Те, якими словами ми до себе і про себе говоримо, те ми й отримуємо.

Щоб це перевірити, не чекайте завтра, можете почати самонавіюватися просто зараз.

5. Леся Українка питала у слова, чому воно не твердая криця. І було це запитання риторичне, бо хто-хто, а вона силу слова знала.

А Черчилль свого часу без зайвих слів взяв і мобілізував англійську. І відправив її у бій.

Вона виграла війну. Утім, це інша і трохи складніша історія.

Тож пам’ятаймо про силу слова за кожним своїм сказаним і написаним словом.

Бо словом можна вбити, можна зцілити, можна посіяти паніку, можна подарувати надію, можна програти, а можна й виграти війну.

І це анітрохи не метафора.

60 років, яких збили на переході, і їм здається це нормальним. І “бабушка” це чи “бабуся” — однаково принизливо. Натомість у нас кажуть “старша жінка — старша пані”, “старший чоловік — старший пан”.

До хресної мами звертались нанашко, до хресного — нанашку. До сватів — свахо і свате, або по імені і на Ви. До старших сусідів — цющо, вуйку або по імені та по батькові. Але то в межах одного кутка. Стрийку й стриянку — тільки до татових братів та сестер. До молодших сусідів — по імені (або ти, або ви). Одноліткі звичайно звертаються одне до одного на ти завжди.

“Пане, пані” на селі казали тільки до вчителів та лікарів, писарів чи війта. Але тепер, коли приїжджає в чуже село, краще звертатися так до усіх дорослих. Як і в місті. До священника звертаються отче, до його дружини — їмосте.

Жодних — жінко, жінчко, мужчино. До дівчини, поки не навчилися казати “панно”, можна звернутись — дівчино, або просто нейтрально — ви. Коли ви купете щось у запрацьованій старій селянці, не пошкодуйте для неї “пані”, як і для всіх, до кого звертаєтесь. Статусне звертання давно стало нейтральним. Перепрошуйте, якщо відволікаєте когось від його занять. Кажіть “прошу”, якщо хочете, щоб вам щось показали. І не забудьте подякувати. У Львові я вдруге не піду до крамниці, де до мене ставляться зверхньо чи неввічливо. Таких дуже мало. Здебільшого це релікти радянської торгівлі чи люди, які вважають для себе приниженням працювати за прилавком. До них теж потрібно звертатись пан і пані.

І все, нічого складного, щоб виглядати вихованими українцями. Іноземцям це теж слід запам’ятати. Я описую Галичину, в інших регіонах трохи по-іншому звертаються, але правила мовного етикету ті самі.

Створюємо «Народну бібліотеку» в Одесі

У межах проведення 23-го загальнонаціонального конкурсу “Українська мова — мова єднання” в офісі Одеської регіональної організації “Національна спілка журналістів України” створюється “Народна бібліотека” лавреатів конкурсу. Цей захід проводиться спільно з Національним університетом “Одеська політехніка” (факультети журналістики, діловодства та бібліотечної справи). За 23 роки проведення конкурсу зібралось багато тисяч примірників художньої, класичної, наукової літератури з ближнього та далекого зарубіжжя, у

тому числі твори представників української діаспори за кордоном.

Відкриття бібліотеки приурочено до славного ювілею — 90-річчя створення Одеської області.

Твої слова намножились давно

Володимир КАЧКАН,
письменник

Чув я не раз і не два: поезію посилає Небо. Саме воно через невидимо-космічні нити вив'язує у душах слова, як безгрішні діти у великодній порі виплітають барвінком сутність нашого буття.

Та не в кожного спослані думки кільчатся у чесне й правдиве слово, саме у таке, що, напившись світла з висоти, прострає, розкрилюється і тоді носій його не мірчить узвичаєно землею й мирськими дорогами, а підносить власне ество, саму його вартість і життєвий поклик – до того естетичного висотного виміру, до котрого досягаються лише одиниці. Це вибрані й обрані Посланником, Духом, Святістю; це ті, що виосібнюються з громадяни особливим даром не човгатися наосліпки, а йти твердо і гордо, не стогнати перед несподіваним розломом долі, а прощено упокорювати його; не боятися заходу, а усвідомлено готуватися мисленно й чином стрітись з ним, як з несхибною даністю, як із запрограмованою неминучістю, розуміючи у своєму передвечір'ї, що вартівність земного перебування оцінюється, як правило, після ніччя.

Саме такою особистістю, що з благословення Неба зростила у своїх грудях словесний сортовитий сад, виплекує його, нащеплює гарячими думками, зв'язуючи кожне плід-слово із соборністю небесних світил, із подихом тепловітру, із сакральністю молитовних дзвонів, з даровизною Божого досвітку, – є дивовижної долі жінка-буковинка, поетка, що сидить на самому вершечку українського поетичного олімпу, – **Тамара Севернюк**.

Доторкнімося мисленно до слова поетеси Севернюк, і перед нами постає-виростає, наче з міфологічних узг'їв, дивно-предивний музець, що надто тонко, майже невидимо, але чутно й ризилітно приторкається душею до струн передкобзного інструмента – і вже очі слізяться радістю одкровення, сонячністю розхмареного неба.

Немало у поетичному світильнику літераторки Тамари зблимів-засторог, але це не є бездуховне моралізаторство, недалекий міраж, не глум над людськими хибами, а такі в тональності біблійної науки розрада, пошук думкою вірної стезі до істини.

Направду, деякі вірші читаються, як псалми, у яких пребагато Христової мудрості і повчань: "Що хочеш візьми в біле царствіє тьми, лиш любові земної не руш".

Не знайдемо у цій книзі якоїсь награної педантичності, моралізування. Натомість – велике наче місієне повчання читачеві: топити зневіру, а зрощувати й вивеличувати Віру як скарб і як несхибну дорогу до Слова, а воно, це слово, кодує й розкриває усвідомлення Бога, Він же і є Любов, ота філософсько-життєвська константа, що стає фундаментом праведного, змістовного життя: "Одна молитва гарячить уста: живи життя по правді. Й більш – нічого".

Відчуваємо, як поетична доцільність висловленого замкнена на людську сутність, на земне творення добра. Часом авторка якби "перестригає" рядок рядком: і хоча чувається "каміння шерхит", привиджується "рушник на хресті холоднім", все ж змагає радісно-втішене бачення ранку – "сонях", бо "віра з надією ходять між нами", і ця сув'язь вічна, як світ, бо він – "незнищений так само, як ми" ("Повернення", "Сув'язь", "Милість", "Ave").

Кожне релігійне свято авторка не описує як хід, дійство, а невидимо чуттєвим нервом, як вдатна гуцулка писаком на яйці-галунці, виводить смислові контури, і тоді за пунктирним рисунком авторської

Тамара Севернюк "По дорозі до Храму. Сповідальні зв'єрнення": Поезія / Чернівці: Друк Арт, 2021. – 128 с.; іл.)

думки твоя уява нанизує ту бачність і відчуттєвість, які творять уже твої раціо- й почуттєві сфери ("Сніги", "Йорданська ніч", "До храму", "Літургія воскресіння", "Благовіщення", "День, як паска", "Воскресіння", "Великоднє", "Він", "Трійця", "Свято", "Зелена відрада").

Поезія цієї книжки провіяна думною сакральністю, тут не проста фіксація переживань, переходів авторки фізично й уявно через урвища, провалля, охабини земної ходи-тверді. У кожному творі – не стогін, плач та жура за втраченим, а не вгамовно увірувана намоленість до Творця, особлива утишена розмова із тими Силами, що підпирають ходу та приглушують зневір'я, сум'яття, навіть фізичний біль. Має раціо професор Семен Абрамович з Чернівців, бо значну горсть поетичних текстів Тамари Севернюк беззастережно можемо долучити до розряду молитовних, суспільно-громадських, медитаційно-сповідальних.

ди", "Все – тінь і світло. Світло й тінь. А ми – лиш простір поміж ними", "Але не вічні панства легіони – все до пори: колапс чи лжепрогрес!..", "Які слова... які слова знайти, щоб повернути світ цей до любові?!", "Душу йому несучу – папороть в ній цвіте"...

Мислительно-почуттєві клеми замикаються в час прочитання циклу "Зблиски", інших творів. Це своєрідні однострофні афористичні вихлюпи думки, де в органіці знітувалися "раціо" та "емоціо", де образність словотвору коронує мисль, що відбулася, зафіксувалася ("...смерть підносить з землі до небес", "...лиш до розуму зрілості приходить відчуття плинності часу", "в надії і вірі скресає темнота загусли", "коли душі відкрите небо – життя не може бути пеклом", "лиш побравшись зі смертю, життя переходить в безсмертя", "До пам'яті серце прикуте, як воля Отця – до хреста", "Бог послав не на те нас, щоб світ оповити хрестами", "Нестерпно важко споглядати Голгофу і хрестну путь, яка в крові лежить", "В красі завжди є смуток і тривога...").

Поетка Севернюк – майстриня упокорювати жанрове таїнство. Вона часто-густо яко філософія за глибинністю власної сутності вихлюпує, здавалося б, оголені думки – та вони промовляють як афоризми, що фіксують або стан, або ж напучують до дії: "Вдягніть у праведність серця", "В чужій одежі чується непевно", "Ніхто нас не підніме із безодні, допоки Дух не стане на крило".

Є в книзі своєрідного жанру твори, які назвав би есейною поезією, тією філософськи заглибленою розмовністю, що, наче в світлинах, відтворює релілі далекого дитинства, юної пори. У цих ностальгічних образах дихає висока образність, новаторський відблиск слова, що мовби фіксує народницьку традицію, святковість різдвяної пори. Насправді ж йдеться не лише про спогадовість як манеру вислову, а про утвердження: "Саме тепер пам'ять шукає рятівних закутків світла", "Світ в гріхах стомився, Спас йому вродився...", "Віра – це стрижень, на якому тримається сама сила життя", "Промине час тіней глибоких, відчиняться вікна душ людських", "Отець твій воздасть тобі...", "Кожна людина – рано чи пізно прагне доторкнутись до рятівного джерела", цикл: "Різдвяні пацьорки": "Ностальгія", "Гора", "Дерево", "Зоря".

Пані Тамара – лірик-філософ, вона надто тонко, аж на відчуття дотику дихання, в'язе чистотою стосунків: він – вона ("У світлі кришталю", "З каплиці", "Над часом").

Слово поетки не гливке, не крихке, воно ціпке, хоча й податливе до того, аби його читач мислячий міг відчувати на дотик поглядом, прочуванням припливу в душу надсилності, спраги до земного життя як передумови й готовності настановити душу на осягнення вічності.

До мистецького естетизму нової книжки Тамари Севернюк чимало додали-вдарували малярсько-видавничого хисту Наталія Муратова, Наталія Ярмольчук, Олексій Карлов та Сергій Мельничук. Завдяки митцям усе в книзі в гармонійній єдності: графічний начерк підсилює слово, а воно ще більше увиразнює духовний орнамент. Це не механічне ілюстрування, це взаємоавторське творення шедеврів.

«Преса як зброя Спротиву»
Під такою назвою відбудеться
VIII Всеукраїнський науковий форум "Чорноволівські читання"

Запрошуємо до участі в роботі **VIII Всеукраїнського наукового форуму "Чорноволівські читання", який відбудеться 26 березня 2022 р. в інформаційно-виставковому центрі Музею Майдану (м. Київ, Майдан Незалежності, 18/2, 2 поверх).**

Спрямування форуму

Важливо розглянути змаг непідцензурної преси за світобачення людей під час боротьби 1960-х – початку 1990-х рр. Непідцензурна преса як зброя руху Спротиву, що допомогла відродити ідею Незалежності, вселила в людей віру в Незалежність, не перестав бентежити уми та викликати інтерес.

Обговорення діяльності позацицензурної преси актуалізоване сьгоднішніми викликами, що стоять перед українською спільнотою і державою. Успішний досвід розвінчування міфів радянського тоталітарного режиму, що послуговувався коласальною пропагандистською машиною, може бути корисним для протистояння російській інформаційній агресії.

Головною темою роботи форуму будуть самвидавчі (неформальні) видання: як вони виникали, друкувалися, розповсюджувалися, впливали тощо. Зокрема, видання пресової служби Української Гельсінської спілки, оскільки вони відіграли значну роль у радикалізації суспільних поглядів.

Незмінною залишається традиційна тематика Читань:

- Грані постаті В'ячеслава Чорновола.
- Перспективи українського державотворення в ідейній спадщині В. Чорновола.
- Особистісний вимір боротьби за свободу та розвиток Української держави.
- Ідейні позиції та змаг українського руху спротиву 1960-х – початку 1990-х рр.
- Український самвидав та неформальна преса.
- Ідеологічні засади та діяльність української націонал-демократії.
- Актуальні питання українського державотворення.

"Чорноволівські читання" започатковані в честь визначного українського мислителя, громадсько-політичного та державного діяча **В'ячеслава Чорновола (1937–1999)**.

Читання покликані бути місцем гуртування національного інтелектуального середовища, майданчиком для генерування національних цінностей та стратегій національного державотворення, інструментом поширення витвореного інтелектуального продукту до громадськості, своєрідним маячком світоглядного розвитку української спільноти. Експертами виступають відомі науковці, журналісти, дипломати, військові, волонтери, політики, представники громадськості.

Організатор Читань – доктор історичних наук, професор **Василь Деревінський**.

Співорганізатори: Міжнародний благодійний фонд В'ячеслава Чорновола, президент Української федерації карате Іван Дутчак, Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності, Народний Рух України, Український інститут національної пам'яті, Інститут історії України НАНУ, видавництво "Смолоскип".

Умови участі

Для участі в роботі форуму необхідно надіслати електронною поштою в організаційний комітет до **10 березня 2022 року:**

1. Заповнену заявку.
2. Тези доповіді.

Адреса електронної пошти:
chornovil.chyt@ukr.net

Форма проведення: очна та заочна

Мова: українська, англійська

Талановитий і щирий етнограф та фольклорист До 200-річчя від дня народження Опанаса Марковича

Віра МЕЛЕШКО,

завідувачка кафедри української літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

О. Марковичу було відведено особливу роль в українському соціумі. Сучасний науковець Максим Стріха стверджує: Марковичі – рід “надзвичайно розгалужений, який дав Україні істориків, державних діячів, науковців, який <...> пронизав фактично все життя українського Лівобережжя XVIII–XIX століть, тобто тих земель, де найбільше зберігся дух українського автономізму і де найраніше почалося модерне українське національне відродження”.

Значний, якщо не вирішальний вплив на формування світоглядних переконань Опанаса мало оточення. Так, у ранньому дитинстві він, заохочений і підтриманий матір’ю Оленою, вчився гри на фортепіано, збирав народні пісні. Професор Володимир Половець, опрацювавши мемуари самого О. Марковича та його сучасників, констатує: Олена Леонтівна (у дівочтві Керстен) “старанно записувала ці пісні, робила до них музичний супровід, а потім разом із сином виконували їх перед гостями. З того часу любов до української народної творчості залишалася у нього на все життя, ставши постійною життєвою потребою”.

Здобув солідну освіту: закінчив Пирятинське чотирикласне училище (1832 – 1836), 2-гу Київську гімназію (1836 – 1842), історико-філологічний факультет (офіційно – перший відділ філософічного факультету) Київського університету (1842 – 1846), і майже на кожному з етапів навчання майбутньому визначному національно-культурному діячеві зустрічалися небуденні вчителі. Зокрема, у гімназії викладали університетські професори, з-поміж них і Михайло Максимович, далекий родич Марковичів, перший ректор Київського університету. У своєму виші він очолював кафедру російської словесності, але, за словами Романа Кирчева, перетворив її “на катедру українознавства”. Під впливом Михайла Александровича гімназист, а згодом і студент О. Маркович стає поборником національного розвитку. Його, котрий проймається “гарячою любов’ю до всього рідного, уважають знавцем малоросійської народності” (Михайло Чалий). Біографісти О. Марковича виокремлюють також вплив на нашого земляка й професора Івана Даниловича Красковського. Тепер до фольклорних пісень Опанаса Васильовича, взоруючи на вчителя, долучає записи народних казок, переказів, прислів’їв та приказок, групуючи їх тематично.

Перші наукові спроби О. Марковича активізував молодий професор Микола Трохимович Костир, котрий “збагатив навчальні програми теорією поезії, драми та прози, критичним аналізом сучасної літератури, опікувався гуманітарною освітою фахівців з різних галузей і підготував курси російської літератури для студентів-юристів та математиків” (Святослав Пилипчук). Завдяки М. Костиреві О. Маркович 1845 р. написав й опублікував дебютну наукову працю “О галадні малоросіян 24 и 30 ноября”.

Обертаясь О. Маркович у колі ровесників, які так само були на-

В історії української культури маємо непоодинокі випадки, коли про того чи того її діяча знаємо не безпосередньо, а опосередковано. До таких належить й Опанас Васильович Маркович, про якого майже дотепер говорять із означенням-прикладкою – чоловік відомої письменниці Марка Вовчка. Певно, прийшов час вивести Опанаса Марковича “із тіні” дружини-прозаїкні. Направду, цьогорічний ювіляр (народився 8 лютого 1822 року) для української історії загалом та її гуманітаристики зосібна зробив дуже багато. Він, уродженець села Кулажинці на Полтавщині (до 2020 року – Гребінківський район, нині – Лубенський), ваговитий фольклорист та етнограф, історик за освітою й покликанням, самодіяльний композитор, один із тих, хто тривко вписав своє ім’я в нашу національну духовну скарбницю.

лаштovanі проукраїнськи. Це – Василь Білозерський, теж полтавець за місцем народження, активний діяч національно-визвольного руху, Микола Гулак, один із організаторів-провідників Кирило-Мефодіївського братства, Михайло Чалий, відомий як перший біограф Т. Шевченка, Олександр Навроцький, вихідець із Полтавської губернії, поет і перекладач та ін.

Ще в роки навчання в університеті О. Маркович познайомився з Миколою Костомаровим і Пантелеймоном Кулішем. Вони “зійшлися на ґрунті любові до української етнографії” (Володимир Міяковський). Власне М. Костомаров разом із нашим ювіляром став біля витоків Кирило-Мефодіївського братства (початок січня 1846 – кінець березня 1847). Науковці давнішого і часу теперішнього переконані, що О. Маркович у товаристві мав свої плани – видання для селян популярних книг та україномовного часопису. Завдання Опанаса Васильовича “цілком збіглося з загальними завданнями братства в освітній галузі” (Володимир Міяковський). Участь у братстві звала О. Марковича з Т. Шевченком.

Після розгрому в 1847 р. російським царизмом Кирило-Мефодіївського товариства, “О. Маркович був адміністративно висланий в м. Орел, де перебував під поліційним наглядом від 10 червня 1847 року до середини квітня 1850 року.

У період “орловської кари” О. Маркович познайомився зі своєю майбутньою дружиною – Марією Вільнською, яка згодом стане відомою українською письменницею Марком Вовчком.

У січні 1851 року Опанас Маркович та Марія Вільнська одружуються (йому – повних 28 років, їй – 17). Від лютого цього ж року молоде подружжя замешкало в Україні. Опанас Васильович продовжував записувати етнографічний та фольклорний матеріал. За свідченням його знайомих, записи – аркуші, шматочки паперу, серветки – “ховалися у коробках для капелюхів, навіть у пічнику”.

Марковичі певний час жили в Чернігові, де Опанас Васильович

працював у редакції газети “Черниговские губернские ведомости”, познайомився з Леонідом Глібовим; у Києві: там він виконував обов’язки бухгалтера в палаті державного майна; у Качанівці, куди Марковича запросив поміщик Василь Тарновський зробити статистичний опис садиби, колекції старожитностей.

Важливою сторінкою буття О. Марковича стало вчителювання від серпня 1855 року в гімназії містечка Немирів. За словами сучасної письменниці й дослідниці Галини Тарасюк, гімназія – один із осередків “хлопоманства”. Там у колі вчителів-одномудців “ведуться розмови про духовне відродження українців-малоросів, про українське письменство, яке так і не оприлюднилося після арештів “братчиків”... згадували про Тараса Шевченка, який і досі пропадав у солдатчині. Опанас, який раніше не афішував свого знайомства з Шевченком на чужих людях, тепер із гордістю ділився молодечими враженнями про буремного Кобзаря, який часто заходив на зборів кирило-мефодіївських братчиків, читав віршів... І Опанас при цім слові теж починав потиху декламувати то “Сон”, то “Кавка”, то “І мертвим, і живим...” , які вивчив на все життя...” (Галина Тарасюк).

У Немирові уповні розкрився ще один талант Марковича – композиторський: він написав музику та поставив оперу “Наталку Полтавка”. Там же, у подільському містечку, заявила про себе як письменницю дружина Марія. Подружжю зацікавили стали рамці провінції, тому-то в січні 1859 року Марковичі їдуть до Санкт-Петербурга. Опанас Васильович зустрічався у північній російській столиці з Т. Шевченком, П. Кулішем, І. Тургенєвим та ін.

Разом із дружиною і сином Богданом побував він за кордоном: у Німеччині, Швейцарії, Англії. 19 серпня 1860 року Опанас Васильович самотиною повернувся з далеких мандрів. Від цього часу і до смерті Маркович не бачив ні дружини, ні сина: “Сам живу, без сім’ї, та вже і не приїдуть...”.

Важливою сторінкою біографії О. Марковича була праця в редакції журналу “Основа”, який

виходив лише від січня 1861 до жовтня 1862 року, але відіграв помітну роль в історії українського письменства, фольклористики, етнографії та освіти.

У свій петербурзький період життя Опанас Васильович важко пережив утрату Т. Шевченка. І все ж смерть Кобзаря підштовхнула його до активних дій. Зокрема, 27 квітня 1861 року О. Маркович організував концерт пам’яті поета, а зібрані кошти віддав Шевченковим родичам.

Від 1862 року О. Маркович – знову в Україні; працює на посаді акцизного наглядача в Новгороді-Сіверському на Чернігівщині. Це – офіційна робота нашого землянина, але майже увесь свій час він присвячує “неофіційній” – продовжує збирати зразки фольклору. За скрупульозним вислідом Ольги Рутковської, “Маркович зафіксував десятки тисяч пісень, легенд, повір’їв, казок. Особливою його пристрастю були прислів’я і приказки, яких назбирав близько 50 тисяч. На жаль, через брак коштів цей скарб не зміг надрукувати самостійно”. Покладаючи на збірку великі надії, він писав: “Більш за все і перш за все я бажаю, щоб книжка вийшла гарна, щоб її люди читали та щоб з читання була користь. Се б мало етнографові міцні основи, а письменникам – певний склад народної речі і думки народної”.

Значне число зібраних зразків паремій (15 тисяч) він подарував полтавцю Матвієві Номісу (Симону), який умістив ці матеріали в збірці “Українські приказки, прислів’я і таке інше” (1864). У передмові Матвій Терентійович повідомляв: “Шановний Опанас Васильович сам їх назбирав, тулячись по різних світах і Українах”.

Надруковано 15 тисяч зразків народної мудрості із 50 тисяч зібраних Опанасом Марковичем. Як свідчать дослідники спадщини нашого земляка, пошуки решти записів поки що безрезультатні.

У набутку О. Марковича є також праці “Описание Малоросіи” та “Записки о дворянском сословии Черниговской губернии”, які й дотепер науково актуальні. Маємо також свідчення, що він написав партитуру опери “Чари” (партитура не збереглася). Оперу Марковича виставляли в Чернігові. Ми знайшли свідчення, що головну роль у ній виконувала Меланія Загорська, котра в останні роки життя Опанаса Васильовича стала його вірною подругою.

О. Маркович тяжко хворів; прикутий до ліжка, він хотів побачити сина Богдана, але не судилося.

Помер відомий фольклорист, етнограф, громадський діяч О. В. Маркович 1 вересня 1867 р. в Чернігові від туберкульозу. Як свідчать сучасники, ніякого статку по собі не залишив. Сім’я “тодішнього Чернігівського губернатора С. П. Голіцина та близькі

друзі спільними коштами поховали його останки на Бодлинній горі біля Іллінської церкви, недалеко від чернігівських печер і поставили на могилі скромний обеліск із сірого мармуру. Поряд з цією могилою в 1913 році поховали видатного українського письменника Михайла Михайловича Коцюбинського” (Володимир Половець).

45 років земного буття було відведено Марковичу, але за цей короткий час він зробив багато. Найголовніша заслуга крайнина-ювіляра – вивчення та популяризація українського фольклору.

Письменник Дмитро Маркович побачив свого дядька Опанаса невисоким на зріст, карооким брונетом із невеликими вусами, який на оточення справляв сильне враження своєю надзвичайною рухливістю. Зі спогадів племянника Марковича, дізнаємося, що Опанас Васильович ненавидів слово “мужик”, що ждав звільнення селян від кріпацтва: “Скоро, скоро сонечко засвітить, хмари розійдуться і люди вільними будуть”, – промовляв він.

Цікавим вважаємо спогад небожа Дмитра про роботу Марковича-фольклориста: “До залу ввалився натовп хлопців. Всі чинно розмістились і почали співати колядки. Дядько, весь серйозний, щось пояснював своїй дружині, тітці Марусі. Дядько довго протримав цей натовп і записав їх пісні, а коли вони пішли, поставив ноти на фортепіано і проспівав сам. Я був уражений, як це він точно і добре записав”.

Дмитро Вільнський, брат Марка Вовчка, який багато років прожив у родині Марковичів, залишив оригінальний портрет її глави: “Пристрастей у нього ніяких не було. Все його життя, усі його поривання зводилися до малоросійської пісні, театру, приказок і прислів’їв. Він був щирий народник, але того особливого штибу, який, поринувши в козацьку старовину, до того потопає у минулому, що про добробут людини сучасної зовсім не думав. Одне слово, це була людина, ідейна до самозабуття<...>”.

У некролозі, уміщеному в журналі “Киевская старина”, лейтмотивом звучали слова: “Пішла з життя благородна і талановита людина, сіяч добра, краси і науки”. Справді, своїми фольклорно-етнографічними записами наш земляк Опанас Васильович Маркович завідчив себе не втомним трудивником на ниві національної культури та науки.

Нам, нині сущим, важливо доторкатися до спадщини цього науковця-культурника, пам’ятати, що основи нашої національної ідентичності та державності закладав і цьогорічний земляк-ювіляр Опанас Васильович Маркович.

Лариса РУСНАК: “У ЖИТТІ ВСЕ МОЖЛИВЕ”

— Розкажіть, будь ласка, про історію цієї вистави.

— Це дипломна вистава курсу Валентини Зимньої в Національному університеті театрального, музичного та кіномистецтва імені Івана Карпенка-Карого. Вона з'явилася приблизно сім років тому. Я була на прем'єрі. Мене вразило побачене. Вже тоді подумала, як було б добре грати у цій виставі. Виставу показували протягом року на сцені Навчального театру. Але враження залишилися надовго.

Раніше я грала Фрїду Кало у виставі “Дві квітки кольору індіго”, що йшла в Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка. На одну з вистав завітала Катерина Степанкова, дружина Олексія Склярєнка, який поставив “Кураж”. Після вистави ми спілкувалися з Катериною, і тоді вона сказала, що саме я могла б ідеально підійти на роль Кураж.

Минув якийсь час. Я грала разом з Адою Роговцевою у виставах, які ставила К. Степанкова. Разом їздили на фронт. Повернулися з останніх гастролей. Саме в цей час у Театрі Франка готувався творчий вечір Ади Миколаївни з нагоди її 80-річчя. “От було б добре на цьому вечорі зіграти дует з вистави “Кураж”, але актриса, яка грала головну роль, зараз живе у Німеччині”, — сказала мені Катерина. До творчого вечора залишався один день. Я запропонувала їй зробити цей дует разом.

Олексій Склярєнко сказав, що це нерально, та я все ж наполягала, аби ми спробували. Наступного дня провели репетицію, яка тривала п'ять годин поспіль. Зробили дует і станцювали його на вечорі Ади Миколаївни. Думаю, що цей номер добре вписався у контекст заходу.

Це стало точкою відліку роботи над новою виставою. Багато акторів, які брали участь у попередній постановці, розійшлися по різних театрах. Нова вистава збиралася по маленьких шматочках. Вперше її зіграли до початку карантину. Потім була велика перерва. А зараз виставу один раз на місяць показуємо у Київському театрі юного глядача на Липках. У ній задіяні актори п'яти київських театрів.

Вистава вимагає неабиякої фізичної підготовки. Отож за два тижні до кожного нового показу шодня ходимо в балетні класи, аби тримати тіло у формі. Режисер слідкує не лише за кожним поворотом голови, але й за поворотом очей.

— Напевно, не випадково більшість вистав, у яких ви грали і граєте, пластичні?

— У дитинстві я мріяла стати балериною. Це бажання не зникло й досі. Звісно, я балериною вже не стану. Але вистава “Кураж” — це до певної міри втілення моєї мрії у життя. На свій ювілей я отримала у подарунок чуні — взуття для розігріву балерин. Це величезний подарунок, свідчення того, що у житті немає нічого неможливого. Я шаслива, що життя склалося саме так, адже якби стала балериною, то навряд

Свій ювілей нещодавно відзначила відома актриса театру і кіно, народна артистка України Лариса Руснак. Ми зустрілися з пані Ларисою після репетиції вистави “Кураж”, що нині представлена в афіші Київського академічного театру юного глядача на Липках. Саме з участі актриси у цьому проєкті і розпочали нашу розмову.

чи танцювала б у такому віці.

— А чому вибрали шлях драматичної актриси?

— Це може здатися дивним, але на вибір акторської професії вплинули саме танці. Зачепило те, що серед вступних іспитів до театрального інституту (нині Національний університет театру, кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого) були танці. А те, що також потрібно було складати читання і вокал, було вже не так важливо. Підготувала програму. Склала екзамени досить легко. Можливо, зіграло роль те, що майже не хвилювалася.

Зізнаюся, що до цього майже не була знайома з драматичним театром. Моє дитинство минуло у містечку Котовськ (нині Подільськ) на Одешині. У нас був драматичний гурток. Але репетиції, які там відбувалися, здавалися мені штучними, удаваними, несправжніми. Натомість могла себе розкрити у танці. А вже під час навчання почала відкривати для себе всю магію театру.

— Мали шанс перевестися на навчання до Москви?

— Це був четвертий курс. Ми підготували уривок з п'єси “Мій бідний Марат” і показали його у Москві. Після цього Анастолій Ефрос запропонував мені навчатися на його курсі. Я відмовилася, бо мала коханця в Києві. Дехто з моїх знайомих дивувався, а я ніколи не жалкувала за своїм вибором. Взагалі намагаюся ніколи і ні за чим не шкодувати. Свого часу не залишилася у Швейцарії, хоча це, здавалося б, ідеальна країна. Принаймні так вона виглядає з України.

— Відразу після навчання доля пов'язала вас з Національним академічним драматичним театром Івана Франка, в якому ви працюєте донині.

— У цьому до певної міри допоміг мій тесть, режисер Володимир Оглоблін. Він був дуже принциповою людиною, безкомпромисним в усьому. Це було видно за його виставами, його ставленням до роботи. Головою державної комісії в театральному інституті була Юлія Семенівна Ткаченко. Вона підтримала ідею, аби я стала артисткою провідної сцени України.

Першою була роль принца Чихаліо у виставі “Сміх і слези”, яку ставив Петро Ільченко. Якщо при вступі на навчання, як вже згадувала, я зовсім не хвилювалася, то вперше виходити на сцену було дуже страшно. Зізнаюся, що спершу все давалося дуже складно. Є актори, які йдуть прямим шляхом. А мій шлях до вершин акторської майстерності був дуже складним. Це колосальна праця. Вважаю, що на 99 відсотків змогла досягти того, що маю, лише завдяки наполегливій роботі.

Коли прийшла до театру, то чимало акторок були в той час у декретній відпустці. Почала вводиться у вистави, де вони грали. Загалом пощастило грати у багатьох цікавих спектаклях. Це були практично всі постановки Володимира Оглобліна. Він став для мене найважливішою школою. Якщо у театральному інституті я отримала хорошу теорію, то практичні навички дав саме Володимир Миколайович. Кожна з його вистав, в якій я брала участь, незалежно від того, велика це чи маленька роль, — це неоціненний досвід, який залишився на все життя. Потім були вистави Андрія Приходька, але це вже наступний крок.

Запам'яталися вистави “Благочестива Марта”, “Моя професія — сеньйор з вищого світу”, “Трибунал”, “Дикий ангел”, “Санітарний день”. Був період, коли я жила в одній квартирі з Володимиром Оглобліним, спостерігала процес його роботи. На столі були макети вистав з паперовими ляльками. Підготовка вистави була для нього трепетним моментом. Він приходив перед виставою, перевіряв усі декорації.

Не дай Боже стілець стоїть на сантиметр далі, ніж повинен стояти, або відпала пелюстка з троянди. Думаю, що зараз вже ніхто так не працює.

— Вже сімнадцятий рік поспіль ви граєте Терпилиху у виставі “Наталка Полтавка”.

— Це класичний матеріал і, здавалося б, його можна було вирішити у класичному варіанті. Але тоді це був модерний підхід до вирішення вистави у наївному лубковому стилі. Декорації — наївні картинки. Ця ж наївність у виконуваний музиці, поведінці персонажів. Герої немов дерев'яні іграшки. Здавалось би, так просто, але торкається серця. Костюми добирали автентичні, вони мали відповідати тому часу. Разом з тим костюми повинні були допомагати створювати наївну лубковість вистави.

Режисер Олександр Ануров давав завдання, що перед тим, як сісти або зупинитися, треба було перекутитися. Здавалося б, дивні завдання. Проте, коли ти всередині вистави, то бачиш її з одного боку, а зовні вона сприймається зовсім по-іншому.

Мій персонаж веселий. Наче Терпилиха і страждає від того, що її доньці доведеться одружитися з нелюбим багатієм. Але в музичних номерах бачимо відсторонення. Мати не страждає буквально. Наче розуміє, що в кінці вистави все буде добре.

За цей час змінилося кілька виконавиць ролі Наталки. Одна з них сьогодні в іншому складі вже грає Терпилиху. Напевно, змінилася я, змінилася й сама вистава. Нещодавно відповідальним за виставу призначили режисера Петра Ільченка. Сподіваюся, що тепер ця постановка отримає друге дихання.

Також граю у виставі “Крум” — режисер-постановник Давид Петросян. Там всі персонажі — символи. Мій персонаж — це втілення гріха, для нього секс і їжа — це все, що втримує людину на цьому світі.

Зараз репетирую у виставі Дмитра Чиріпка “Никодим Дизма”, там у мене буде невелика роль. Зізнаюся, що хотілося б грати більше на сцені Театру Франка.

— Кілька років тому у Київській академічній майстерні “Сузір'я” з'явилася вистава “Бальведер”, де ви граєте одну з ролей.

— Поставив виставу Олексій Склярєнко. Граю у ній разом з Катериною Степанковою та Ахтемом Сейтаблаєвим. Дуже вдячна Катерині, що вона дає мені можливість не втрачати театральну форму. П'єса написана Анатолієм Дяченком тридцять років тому. Але вона актуальна і сьогодні. Просто дивуєшся, що люди практично не міняються. Ми не вчимося на власних помилках, а слоган “какая разніца” став одним із символів сьогодення. Божевільний тут видає себе за президента. Власне вистава про те, що з КВК можна стати президентом.

— Ще ви грали у Київському театрі “Актор”.

— Художнім керівником театру був Валентин Шестопапов. Разом з ним ми сімнадцять років грали виставу “Двоє на гойдалці”. Це була дуже душевна історія. Коли Валентин Микитович відійшов у засвіти, директорка театру Тетяна Родіонова запропонувала відновити цю виставу. Режисером відновлення став Ігор Славинський, а моїм партнером по сцені — Валерій Легін. Разом з Валерієм грали її ще два роки.

Також була прекрасна вистава “Іграшка для мами” з Анною Варпаховською та Гриною Мельник. Зараз оновлена версія цього спектаклю йде у Національному академічному театрі імені Лесі Українки.

— А як у ваше життя прийшло кіно?

— Кінопроби були ще в студентські роки. А першим серйозним проєктом став серіал Анатолія Матешка “День народження Буржуя”. До цього ми з ним разом

працювали над озвучуванням фільмів. Зізнаюся, що кожна нова роль, особливо спочатку, була для мене великими стресом. Можливо, так відбувалося тому, що я намагаюся до всього дуже відповідально ставитися.

Усі ці роки знімалася лише в Україні, навіть за межі Києва рідко виїжджала. Проте кіномани довгий час мене шукали серед російських акторок. Не раз складалося так, що актриси з Росії з якихось причин в останній момент відмовлялися від зйомок, а тут на очі режисерів потрапляла я. Можливо, тому дехто й думав, що я з Росії.

Остання телеробота на сьогодні — серіал “Ляльковий будиночок”, який незабаром покажуть на телеканалі “Україна”. Цей серіал дубльований українською мовою.

— До речі, ви стояли біля витоків українського дубляжу.

— Двадцять років тому на телеканалі “1+1” вийшов серіал “Друзі”. Нещодавно молоді люди запитували мене, кого я там дублювала. Зізналася, що всіх дівчат. Вони були захоплені. А я, чесно кажучи, була приємно здивована такою реакцією сучасної молоді.

Свого часу В'ячеслав Криштофович запросив мене вести курс акторської майстерності на режисерському факультеті. Там я познайомилася зі Станіславом Чернілевським, який і запросив мене на “1+1”. Один із перших фільмів — “Основний інстинкт” — озвучувала з Миколою Козієм. Моїм голосом говорять Робін Райт-Пенн, Анжеліна Джолі, Джулія Робертс, Френсіс МакДорманд, Кейт Бланшет та ін.

— Ви виконуєте дубляж і озвучування фільмів. Напевно, є відмінність?

— Це різні професії. Під час дубляжу ти максимально “заходиш” у персонажа. Не чути його голосу, а лише твій. Разом з актором граєш його роль. А при озвучуванні твій голос максимально нейтральний, аби люди могли чути оригінал.

— Майже двадцять років ви були ведучою “Лото-Забави” на “1+1”.

— Це великий досвід спілкування з людьми. Взагалі за життя я отримала весь спектр того, чим може займатися актриса. Один з видів такої діяльності — ведення телевізійних програм у прямому ефірі, з прямим спілкуванням, з різними несподіванками. Потрібна була внутрішня мобілізація, концентрація уваги.

Усі ці роки щонеділя я працювала у студії, не мала відпусток. Потрібно завжди бути у прекрасній формі. У лексиконі не мало бути слів “ліки”, “лікарня”, “хвороба”. Ти не прийдеш на програму, лише якщо помреш. За весь час я пропустила тільки дві чи три програми. Зокрема, коли була з театром на гастролях у Греції. Навіть доводилося приїздити з поламаною ногою. Мене у прямому сенсі цього слова виносили на прямий ефір.

Було безліч нестандартних ситуацій. Одного разу зламався мототрон. Прямий ефір, всі нервують, а ти розумієш, що тобі потрібно зберегти обличчя, зорієнтуватися, швидко визначитися, що робити далі. Врешті знайшли вихід. Просто у мототроні застрягла кулька. Далі вже мали на увазі, що може виникнути щось схоже.

— Також ви займаєтеся волонтерством.

— Це особлива історія. Востаннє була на сході минулого року. Брала участь у фестивалі, який проводив Сергій Жадан в Авдіївці. Такі виступи дуже важливі. Особливе значення вони мали на початку війни, коли на передову мало хто приїздив. Згадую 2015 рік. Їхала в одному купе з мамами “кіборгів” на відкриття пам'ятника захисникам Донецького аеропорту. Після цього ми з цими жінками — друзі.

— Масте захоплення?

— Займаюся йогою, дуже люблю танці. А ще обожнюю спів, довго займалася автентичним співом. Усе це використовую у своїй роботі.

Спілкувався
Едуард ОБЧАРЕНКО

Українці малюють В'єтнам

У Центральному будинку художника Національної спілки художників України відкрили виставку, присвячену 30-літтю встановлення дипломатичних відносин між Україною та В'єтнамом. До участі у проєкті долучилися Міністерство культури та інформаційної політики України, НСХУ, Посольство В'єтнаму в Україні та Український фонд культури імені Бориса Олійника.

Основою концепції виставки-конкурсу “В'єтнам — Україна” стала репрезентація творів українських художників, виконаних в різних видах та жанрах образотворчого мистецтва, які розкривають тему В'єтнаму та України.

— Ця виставка — абсолютно новий формат для нашої спільноти, — наголосив голова НСХУ, заслужений художник України **Костянтин Чернявський**. — Тут представлені роботи українських митців, які були створені спеціально для цього проєкту. Вони надихалися надзвичайною, дивовижною культурою, історією, глибокою філософією В'єтнаму. Адже в'єтнамська культура посідає вагомий місце у світовій культурі.

Нам дуже приємно, що на цій виставці представлені роботи художників з усієї України. Також хочемо висловити глибоке шанування надзвичайним і повноважним посланцям, які до нас завітали, за повагу до сучасного українського образотворчого мистецтва. За досить короткий час ми подружилися з Посольством В'єтнаму в Україні, і цей проєкт — перший плід нашої творчої дружби.

Ідея проєкту виникла лише три місяці тому. Наші художники на неї активно відгукнулися і за такий короткий термін створили свої роботи. На виставці можна побачити як красу В'єтнаму, так і України. Експозиція вкотре пе-

реконує, що культура не має меж і кордонів.

Ми віримо, що найближчим часом, коли світ позбудеться пандемії, зможемо вільно подорожувати і показувати своє мистецтво всьому світові. І водночас запрошуватимемо представників інших народів і культур до нас у гості. Вірю, що в рамках культур-

далі. Посольство та Національна спілка художників України матимуть ще багато різноманітних спільних проєктів, а цю виставку, крім Києва, побачать мешканців інших міст України. Дипломат побажав, щоб 2022 рік став роком зростання і нових досягнень.

— Багато що сьогодні роз'єднує народи, — зазначив заступник голови Українського фонду культури імені Бориса Олійника меценат **Андрій Горчаков**. — Люди думали, що третє тисячоліття стане тисячоліттям миру і злагоди. Але сьогодні ми розуміємо, що всі баталії і воєнні конфлікти, які були у XX столітті, перейшли у століття двадцять перше.

На цьому тлі дуже важливо, що сьогодні Національна спілка художників України, Посольство В'єтнаму в Україні та Український фонд культури об'єднали свої зусилля. На цій виставці представлені роботи видатних українських митців, які мають високе звання заслужених та народних художників, здобули любов та шану українського народу.

Ми спостерігаємо за їхньою творчістю, бачимо ці неперевершені картини. Завдяки таким полотнам В'єтнаму, який знаходить далеко територіально, стає близьким. Цей народ як і українці теж пройшов непростий шлях до своєї незалежності. Вірю, що найкраще нас можуть об'єднати культура і мистецтво.

Наша родина меценатів Горчакових поклала на себе важливу місію. Ми зробимо все, аби цю

ної дипломатії світ стане кращим, добрішим і чистішим.

Надзвичайний і Повноважний посол В'єтнаму в Україні **Нгуєн Хонг Тхач** зазначив, що на картинах українських художників зображена краса природи В'єтнаму, передана поетичність культури цього народу. За його словами, нині співпраця між Україною і В'єтнамом вийшла на новий рівень. Він висловив упевненість, що так триватиме й на-

Нгуєн Хонг Тхач і Анатолій Марчук

виставку побачила якомога ширша аудиторія на всіх теренах України. Аби вона експонувалася не лише у Центральному будинку художника в Києві, а й у виставкових залах Одеси, Харкова, Львова та багатьох інших міст нашої країни.

Від Українського фонду культури хочу привітати всіх учасників виставки, побажати їм творчої наснаги. Щоб кожна картина, кожне полотно, кожен витвір високого мистецтва, які об'єднують Україну та В'єтнам, знайшли своє місце в багатьох українських серцях. І дарували нам віру у світле майбутнє.

Саме глядачі визначають тих майстрів, які у своїх роботах найкраще передали палітру В'єтнаму з його самобутньою культурою. Три найкращі художники отримують у подарунок від нашої родини подорожі у три столиці європейських країн.

Дуже важлива політична дипломатія, її економічна та політична складові. Але не менше значення має дипломатія культурна. Як говорив Борис Олійник: “Мир через культуру”. Я впевне-

ний що ми зможемо всього досягти через культуру і взаєморозуміння...

Українські художники, чий роботи представлені на виставці, отримали грамоти від Посольства В'єтнаму в Україні. Серед відзначених українських митців Костянтин Чернявський, Анатолій Марчук, Філіп Чорнобров, Роман Петрук, Дмитро Коваль, Людмила Ганушевич, Петро Смиківський та багато інших. У свою чергу почесними грамотами НСХУ відзначили Надзвичайного і Повноважного Посла В'єтнаму в Україні та заступника голови Українського фонду культури імені Бориса Олійника.

На завершення заходу відбувся невеликий концерт. Низку українських пісень подарували ансамбль “Калиновий світ” студії з підготовки акторських кадрів Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Григорія Верьовки та дует бандуристок у складі Світлани і Тіни Чихун (мати та дочка) з Макарова, що на Київщині. А ще прозвучало кілька в'єтнамських народних пісень.

Маттео Сп'яцці: “Українців та італійців об'єднує багато що”

Нині активно триває репетиційний процес. Після однієї з репетицій ми зустрілися з режисером і попросили його розповісти про особливості нової постановки.

— Це вже мій третій проєкт в Україні, — зазначив **Маттео Сп'яцці**. — До цього поставив дві вистави у Київському академічному театрі драми і комедії на лівому березі Дніпра. Під час спілкування з українцями зрозумів, що нас об'єднує багато речей. Ви щирі, пристрасні, емоційні, як італійці. Різниця, можливо, лише те, що українці не так активно жестикулюють під час емоційних поривів.

Національна оперета України вибрана не випадково. Тут працює унікальна труппа, а актори вміють гармонійно поєднувати вокал із танцями. Подібну виставу ставив кілька років тому разом з балетмейстеркою Катєю Тубіні. Ми маємо з нею кілька спільних проєктів, які реалізували в Італії та Словенії. Схожу історію вирішили зробити і в Україні. Хоча тут, звісно, буде багато нового.

Головна тема вистави — Італія та час, який охоплює період до 80-х років XX сторіччя, тобто до моменту, коли з'явилися нові винаходи цивілізації — мобільні телефони, планшети тощо. У центрі постановки — балетна зала та спостереження за тим, як відбувається комунікація-взаємодія між людьми. Прагну донести до глядача ідею про те, що час змінює

25 та 26 лютого на сцені Національної оперети України відбудеться прем'єра музично-пластичної вистави “The Ball” у постановці італійського режисера Маттео Сп'яцці за участю балетмейстерки-постановниці Каті Тубіні, теж італійки. Творча постановочна група: диригент-постановник — Сергій Нестерук, художник-постановник — народний артист України Олександр Білозуб, художниця з костюмів — Алія Меженіна.

багато речей у нашому житті, та тільки не людські почуття. У виставі не буде головних ролей у традиційному розумінні. Процес створення вистави — повністю імпрізаційний і завжди подібний до поезії — натхненний і непередбачуваний. Тим більше, що дія відбувається на тлі італійської

музики, як класичної, так і сучасної.

Нова постановка — це абсолютно незвичний жанр для Національної оперети України. Довелося багато попрацювати технічно. Думаю, що не тільки майбутнім глядачам, але й акторам цікавий такий матеріал. Вони отри-

мують справжнє задоволення від роботи в цьому стилі.

Диригент-постановник Сергій Нестерук та художник-постановник Олександр Білозуб — фантастичні люди. Співпраця з ними для мене — це неоціненний досвід. Уся труппа сумлінно і креативно ставиться до роботи. Такий підхід просто вражає у найкращому розумінні цього слова. Театр оперети відрізняється від інших творчих колективів тим, що тут інші технічно-профільні можливості. Є реальний, живий оркестр, є професійний балет. Все це дає можливість створення спектаклів більш складних щодо постановочних прийомів, а також більш цікавих і багатогарних.

У своїй роботі не спираюсь на елітарність чи вибірковість. Більшість своїх вистав роблю для широкого кола публіки. Думаю, що так само буде і в Києві. Сподіваюсь, що нова вистава зацікавить

людей різного віку, затиєх театралів і тих, хто завітає до театру вперше.

Дуже люблю гуляти в центрі української столиці, цікавлять музеї, подобається ваша кухня. На жаль, на все це обмаль часу. У театрі ми щодня з одинадцятьої ранку продовжуємо роботу до пізнього вечора. Маємо один вихідний на тиждень, але і цього дня працюємо, щоправда, без акторів.

Після прем'єри повертаюся додому, а вже через два дні плануємо летіти до Ефіопії, де має бути нова постановка. Наступна робота — в Литві. А з часом хотів би знову повернутися в Україну. Наступного разу вже мабуть орендувати тут квартиру (*усміхається*).

— На відміну від Матео я в Україні вперше, — продовжує розмову **Катя Тубіні**. — Щаслива, що він запросив мене на цей проєкт. З балетом Національної оперети ми працюємо креативно і продуктивно, попри те, що для київських акторів це незвична робота. Але всі вони віддаються цій праці на сто відсотків, завжди готові відкривати для себе щось нове і невідоме.

Попереду на театралів чекає низка нових цікавих проєктів від Національної оперети України.

Фото надані театром

Матеріали підготував **Едуард ОВЧАРЕНКО**

“У такому світі хочеться жити, іти поруч із чепоноською жінкою, яка несе кудись півня і поговорити з нею про життя-буття”.

Віра КИТАЙГОРОДСЬКА,
письменниця

Прийдіть до Фурлета

Минуло кілька днів після відкриття виставки художника Анатолія Фурлета у Чернівецькому художньому музеї. І за певними законами живих матерій, мали б віддалятися чи вивітрюватися, чи нашаруватися іншими враженнями і почуттями пережиті моменти зустрічі з його полотнами. Але цього не відбувається. Вони не просто залізли у мізки і душу, вони наздоганяють часом цілісним сюжетом, часом фрагментом або ж лише певним штрихом чи відтінком.

Виставка Фурлетових художніх речей під назвою “Пам’ять про майбутнє” ризикована. Про ризики тепер модно говорити в якихось аналітичних речах, пов’язаних перш за все економікою, торгівлею і будівництвом, та творчість нашого великого сучасника — Анатолія Фурлета теж великий ризик, перш за все тональністю та сюжетними композиціями — наскрізь синтезованими міфоідеологемами національної промоції.

У чому ризик? Ця всуціль поетична художня лексика полотна потребує підготовленого глядача, співучасника (здатного рецепторами зору, слуху, звуку, доторку) вникнути в багатшаровість мистецького письма, бути з автором на одній хвилі емоційного і духовного настрою, вловлювати як окреслені деталі, так і натяки на них, іноді ледь видимі, можливо, аж уявні.

Анатолій Фурлет таким чином вивершує свою мистецьку голгофу, підкладаючи під неї “каміння” знизу від самої серцевини прароду і праземлі родової праїстини, які саме його

було доручено-призначено Всевишнім промислом явити світові.

До цього споглядання — сприйняття, готові не всі, але автор послідовно, делікатно і філігранно веде свого прихильника (а, може і опонента), шляхом вбирання, насичення, наповнення відчуттями тривалої і безперервної національної спадщини — спогадами про майбутнє. Адже всі найматеріалістичніші, найтеоритичніші, найметафізичніші поняття все одно починаються з народження ідеї — категорії творчої, зліпленої з глини матриці, шильника, від альфи до омеги.

Фурлет на цьому шляху рухається не лише як творець полотна. У нього на тих полотнах задіяне до руху, до обов’язку, (рости, цвісти, досягати, жати ниву, сапати грядку, доїти козу, переносити місяць, перекочувати сонце, переміщатися крізь товщу століть і тисячоліть)... Наскрізьний образ, який діє і провадить світ цього руху — жінка у всіх іпостасях — юної, зрілої, вічної, жінка-природа: зима, весна, літо, осінь, жінка-мисткиня, яка вміє все на світі — ще від часів його сотворіння аж до незапам’ятних часів.

Цей Фурлетівський рух (як білий птах з чорною озна-

кою) у кожній роботі має ознаку національну: чи то солярний знак, чи нитка, розгорочена з маминої куделі, чи профіль вишиванки на буковинській іконі, чи трипільській ринці, чи хотинських бесагах, чи недобоївському мурі, викладеному насуху ідеально підштовканим каменем.

Не менш ризикованими є і максимально пастельні, ніби застелені туманом кольори та відтінки на переважній більшості робіт майстра. Вони не особливо виразнені здалеку. Їх треба розглядати зблизька, на відстані двох-трьох кроків. Але у цьому не лише ризики, а й важливі переваги. Можна реально помітити навіть мікроскопічну крапельину роси на поранковому дзвіночку, який теж не прищиплений до постійного свого місце розташування, а так собі рухається вздовж старого частоколу, який змайстрували ще діди довкола своїх обійсть аби все трималося разом: сім’я, родина, маржина, сад-виноград.

Жоден герой чи предмет чи деталь на Фурлетових роботах не позує: він робить свою роботу, він чинить свій сенс — зшиває пам’ять, за готарем якої — майбутнє.

Отже, ризики — виправдані. Автором створено галерею національної ідентичності: побуту, ремесла, ментальності, духу, які всіма цими категоріями задіяні у часі й поза часі, у контексті білого світу і всесвіту, у діалогах з монологами між людьми, тваринами, деревами і травами, небом і Богом. Між усіма ними у автора зав’язана повна гармонія співіснування, співпережи-

вання, співспілкування, співспорідненості.

У такому світі хочеться жити, іти поруч із чепоноською жінкою, яка несе кудись півня і поговорити з нею про життя-буття, новини на куті, згадати минуле, налаштуватися на майбутнє.

Або ж набрати води із мурованої з каменю-кругляка кирпичи і нести її на голові у решеті, або ж кликати надвечір подому гусей, які розбрелися по світу, як наші люди, стояти на хвртці і рахувати: один, два, три, сотня, тисяча... або ж приміряти і собі капелюх з вечірньої димки і побути панєю не від світу цього, а від світу того, де нічого не минає. Або набратися сміливості стояти у міському дворіку, невість ким і невість коли і розглядати тіні дерев і тіні людей, які то увиразнюються то зникають, і так ходять по колу колообігом дня і ночі. А ще можна доторкнутися до фрески з учасниками чергового якогось віча, чи збирання, чи майдану. Де поміж живими стоять вічні, а поміж всіма — сам Батько неба і землі.

Словом — Фурлет у своїх роботах розчинений і розщеплений на мільйони мікронів народної пам’яті, яка з уламків і трісок, краплин і згустків знов збирається до купи.

І видає нагора естетику цілющої української живописної культури, зрівня, або ж і понад рівня всім світовим взірцям.

Хочете позбутися возу з камінням сует, розчарувань і пекучого болю втрат, приходьте до Фурлетових полотен, — вони когось розрадіють, когось заспокоять, комусь дадуть силу, а когось налаштують на те, щоб ніколи більше, ніде і ніхто не смів гладити нас по голові іржавими граблями.

СЛОВО Просвіта

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2022

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць	28 грн 14 коп.	на півроку	152 грн 84 коп.
на 3 місяці	79 грн 42 коп.	на 11 місяців	276 грн 54 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН
Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК
Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО
Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО
Бухгалтерія
279-41-46
Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001
E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua
Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

